

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Nina Huuhko & Karoliina Kurppa

PERINTÖRAHOILLA TOTEUTETTUA OSALLISTUMIS- JA AKTIVOINTITOI-
MINTAA TYÖTTÖMILLE TUUSULASSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

HUUHKO NINA

KURPPA KAROLIINA

Perintörahoilla toteutettua osallistumis- ja aktivointitoimintaa työttömille Tuusulassa

Opinnäytetyö

61 sivua + 9 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Pirjo Ojala

Toimeksiantaja

Tuusulan kunta

Marraskuu 2012

Avainsanat

kuntouttava työtoiminta, ryhmätoiminta, perintö, elämäntaloudenhallinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten kuntouttavassa työtoiminnassa järjestettävä ryhmätoiminta tukee yksilöä asiakkaiden näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena oli saada selville kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan vaikuttamismahdollisuudet omaan hyvinvointiinsa ja millaista virkistys- ja aktivointitoimintaa kuntouttava työtoiminta voisi jatkossa sisältää. Opinnäytetyön tavoitteena on toimia jatkossa Tuusulan kunnan apuvälineenä kuntouttavan työtoiminnan ja vuonna 2013 alkavan työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen kehittämisessä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli myös tuottaa työn tilaajalle prosessikuvaus Tuusulan kunnan saamasta perinnöstä, jolla rahoitetaan työttömien osallistumis- ja aktivointihanke. Lisäksi opinnäytetyössä suunniteltiin yhdessä tilaajan kanssa toimintaa pilottiryhmälle, jota käytettiin opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa esitellään keskeiset teemat sosiaalityöstä, työttömyydestä, elämäntaloudesta eri ulottuvuuksineen, ryhmätoiminnasta, kuntouttavasta työtoiminnasta ja perinnöstä. Opinnäytetyön toinen osuus koostuu tutkimuksesta.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa on haastateltu viittä Tuusulan kunnan kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Tutkimuksen kohderyhmä koostuu 21–48-vuotiaista kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista, neljästä miehestä ja yhdestä naisesta.

Kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminnan koettiin vaikuttavan positiivisesti psykososiaaliseen toimintakykyyn, mutta sen ei koettu vaikuttavan juuri ollenkaan fyysiseen toimintakykyyn. Haastattelujen perusteella asiakkaat toivoivat kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminnan sisältävän tulevaisuudessa kulttuuriin ja liikuntaan liittyviä ryhmäaktiiviteetteja. Jokainen haastateltavista koki voivansa vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa erilaisin keinoin.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

HUUHKO, NINA

KURPPA, KAROLIINA

Participation and Activation for Unemployed Carried out
by Legacy in Tuusula

Bachelor's Thesis

61 pages + 9 pages of appendices

Supervisor

Pirjo Ojala, Senior Lecturer

Commissioned by

Tuusula Municipality

November 2012

Keywords

rehabilitative work, group work, legacy, life management

The purpose of the study was to examine how group activity organized in rehabilitative work activities supports an individual from the clients' perspective. In addition, the purpose was to find out how the client of rehabilitative work activities can influence his or her own well-being and what kinds of recreational activities rehabilitative work activities could include in the future. The aim of the study was to be advisory for the municipality of Tuusula in developing rehabilitative work activities and a forthcoming participation and activation project starting in 2013.

The purpose of the study was also to provide the orderer of the thesis a process description of the legacy received by the municipality of Tuusula, with which the participation and activation project of the unemployed is financed. Furthermore, together with the client, activities were planned for the pilot group that was used as a target group of the study.

In the theory section of the study the central themes of social work, unemployment, life management with its different dimensions, group activity, rehabilitative work and legacy are presented. The second part of the thesis consists of the research.

This study has been carried out as a qualitative study, in which five clients of the rehabilitative work activities of the municipality of Tuusula have been interviewed. The target group of the study consists of four men and one woman from the ages between twenty-one and forty-eight who are all clients of rehabilitative work activities.

The group work of rehabilitative work activities was experienced to influence positively psychosocial ability to function, but its influence on physical ability to function was experienced to be almost non-existent. Based on the interviews, the clients hoped that the group work of the rehabilitative work activities would include culture and sports related group activities in the future. Each interviewee felt that they could influence their own well-being in different ways.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	SOSIAALITYÖ	8
	2.1 Kuntouttava sosiaalityö	9
	2.2 Aikuissosiaalityön merkitys yksilölle	9
3	PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS	11
	3.1 Pitkäaikaistyöttömyyden syyt ja työttömyystilanne	11
	3.2 Työttömyysajan tuet	13
	3.2.1 Työttömyyspäiväraha	13
	3.2.2 Työmarkkinatuki	14
	3.2.3 Soviteltu työttömyysetuus	14
	3.2.4 Työttömän koulutusajan tuet	15
4	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA	16
	4.1 Kuntouttava työtoiminta Tuusulassa	18
	4.1.1 Työtoimintakeskus	18
	4.1.2 Alle 25-vuotiaiden nuorten sosiaalityö Tuusulassa	19
5	ELÄMÄNHALLINTA	19
	5.1 Toimintakyky	21
	5.2 Hyvinvointi, onnellisuus, elintaso ja elämänlaatu	22
	5.3 Työkyky	23
	5.4 Osallisuus	24
	5.5 Syrjäytyminen	24
6	VOIMAANTUMINEN	25
7	RYHMÄTOIMINTA	26
	7.1 Pienryhmän toimintaympäristöt	27
	7.2 Ryhmän perustaminen	28
	7.3 Ryhmän kehitysvaiheet	29

7.4 Ohjaajan rooli ryhmätoiminnassa	30
8 PERINTÖ	31
8.1 Testamentti ja perunkirjoitus	31
8.2 Perimisjärjestys	32
8.3 Kunta perijänä	33
8.4 Perinnön pysyminen valtiolla	33
8.5 Omaisuuden luovuttaminen kunnalle	34
8.6 Perintövero	34
8.7 Perintöverotusluokat	34
9 AIEMMAT TUTKIMUKSET	35
10 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	36
10.1 Tutkimuskysymykset	36
10.2 Tutkimusmenetelmä	37
10.3 Teemahaastattelu	38
10.4 Haastattelun toteuttaminen ja aineiston keruu	39
10.5 Aineiston analyysi	40
10.6 Työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen prosessikuvaus	40
10.7 Pilottiryhmän toimintakertojen suunnittelu	41
11 TUTKIMUSTULOKSET	42
11.1 Haastateltavien kokemukset kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvän ryhmätoiminnan vaikutuksesta yksilöön	42
11.2 Haastateltavien kokemukset hyvinvoinnista	43
11.3 Ryhmätoiminnan sisältö ja kehittäminen	44
11.4 Tutkimustulosten suhde tutkimuskysymyksiin	46
12 TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA	47
Tutkimuksen reliabelius ja validius	49
13 POHDINTA	50
LÄHTEET	55

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa-anomus

Liite 2. Sopimus äänitetallenteen nauhoituksesta ja käytöstä

Liite 3. Teemahaastattelun haastattelurunko

Liite 4. Pilottiryhmän toimintakertojen suunnitelma

Liite 5. Prosessikuvaus

1 JOHDANTO

Tuusulan kunta on saanut huhtikuussa 2012 myönteisen päätöksen Valtiokonttorilta perillisittä kuolleen henkilön omaisuuden luovuttamisesta työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeeseen. Työmme tarkoituksena on laatia kunnalle kuvaus perintöprosessista (liite 5) ja haastatella ryhmätoimintaan osallistuvien kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, niin sanottua pilottiryhmää. Alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti Tuusulan kunta ei saanut perintövaroja käyttöönsä vuoden 2012 aikana, joten tutkimusta varten kehitettiin yhdessä tilaajan kanssa pilottiryhmä. Lisäksi teimme kuntouttavan työtoiminnan pilottiryhmäläisille suunnitelman toimintakerroista (liite 4).

Työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen tavoitteena on eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen. Hankkeessa tuetaan heikommassa asemassa olevien työttömien tuusulalaisten osallistumista virkistys-, kulttuuri- ja tukitoimintaan. Hankkeen virkistys-, kulttuuri- ja tukitoiminta sekä muut elämänhallintaan liittyvät tukipalvelut eivät sisälly lakisääteiseen kuntouttavan työtoiminnan palveluihin. Erityisesti nuorille mielenterveyskuntoutujille halutaan tarjota uusia mahdollisuuksia aktiivitoimintaan ja virkistykseen sekä näin kohentaa heidän omanarvontuntoaan, arjenhallintaa ja osallistumista yhteiskuntaan. Asiakkaat itse osallistuvat toiminnan suunnitteluun, seurantaan ja raportointiin.

Hanke toteutetaan 2012–2015 välisenä aikana. Hanke rahoitetaan Tuusulan kunnan saaman perinnön kautta. Hankkeen kohderyhmänä ovat pitkäaikaistyöttömät ja muuten syrjäytymisuhan alla olevat tuusulalaiset, iältään 18–60 vuotta. Hankkeessa painotetaan erityisesti nuorten osallistumista. Kohderyhmän koko tulee olemaan 5–10 henkilöä kerrallaan. Vuosittain toiminnan piirissä on kaksi ryhmää, yhteensä 10–20 kuntoutujaa.

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa, työ- ja toimintakykyä sekä ehkäistä syrjäytymistä ja työttömyydestä mahdollisesti aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakykyyn. (Kuntouttava työtoiminta 2012.)

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa keskeiset teoriaosuudet koostuvat sosiaalityöstä, työttömyydestä, elämänhallinnasta eri ulottuvuuksineen, ryhmätoiminnasta, kuntouttavasta työtoiminnasta ja perinnöstä. Käsittelemme myös ryhmätoiminnan teoriaa, koska olimme itse suunnittelemassa ryhmätoimintaa, jonka suunnittelun tueksi on hyvä tuntea teoriaa (liite 4). Perintöaihetta on käsitelty vuonna 2013 toteutettavan osallistumis- ja aktivointihankkeen takia, sillä hanke tullaan toteuttamaan kunnan saamien perintörahojen avulla. Teoriaosuuden jälkeen kerromme tutkimuksestamme, sen eri vaiheista ja lopuksi pohdimme tuloksia.

Tutkimuksemme on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jossa käytimme teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten kuntouttavassa työtoiminnassa järjestettävä aktivointi- ja virkistystoiminta tukee yksilöä. Kuntouttavaan työtoimintaan ei sisälly lakisääteisesti ryhmätoimintaa missään muodossa, joten kartoitimme asiakkaiden mielipiteitä tulevan hankkeen toimintakertojen sisällöstä. Lisäksi tutkimme kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksia omaan hyvinvointiinsa.

Aiheen valinta opinnäytetyöhömmme perustuu molempien kiinnostuksesta aikuissosiaalityöhön. Molempien kiinnostus on syventynyt entisestään aikuissosiaalityöhön ja sen moniulotteisuuteen. Opinnäytetyöprosessin aikana oma kiinnostuksemme on herännyt kehittämistyötä kohtaan ja siihen, miten voimme tulevaisuudessa vaikuttaa omalla työskentelyllämme työttömien hyvinvointiin.

2 SOSIAALITYÖ

”Sosiaalihuollolla tarkoitetaan tässä laissa sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaalivastuuta, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä” (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710, 1. luku 1. §).

Kunnan on järjestettävä sosiaalityötä lakisääteisesti. Sosiaalityö perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityö on sosiaalihuollon ammattilaisen suorittamaa työskentelyä, johon kuuluvat muun muassa neuvonta ja ohjaus, sosiaalisten ongelmien selvittely ja muut tukitoimet, joilla ylläpidetään ja edistetään yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. So-

siaalityön päätavoite on ehkäistä syrjäytymistä ja auttaa asiakasta elämänhallinnassa. (Laitinen & Pohjola 2010, 7; Raunio 2009, 33.)

Suomessa sosiaalityö ei ole enää ymmärretty pelkästään työskentelyksi asiakkaan kanssa, vaan työskentely linkittyy olennaisesti myös palvelujen kehittämiseen, rakenteelliseen sekä ennaltaehkäisevään työhön ja myös sosiaalisten ongelmien seurantaan. Nykyajan sosiaalityöntekijältä vaaditaan taitoa vaativiin asiakastehtäviin, mutta myös yhteiskunnalliseen kehittämiseen. (Raunio 2009, 38.)

Suomessa sosiaalityö on jaoteltu selkeästi eri sektoreihin. Aikuissosiaalityö keskittyy lähinnä asiakkaan aktivoimiseen työelämään, kuntouttamiseen ja työttömien toimeentulo-ongelmiin. Myös mielenterveys-, päihde- ja asunnottomuusongelmat kuuluvat kiinteästi aikuissosiaalityöhön. Lastensuojelullinen sosiaalityö käsittää työskentelyn lasten ja perheiden kanssa. (Raunio 2009, 49.)

2.1 Kuntouttava sosiaalityö

Kuntouttavan sosiaalityön lähtökohtana voidaan pitää työttömyyttä ja elämänhallinnan parantamista sekä työllistymistä. Kuntoutuksen lähtökohtana on tukea yksilöä pysymään töissä ja palaamaan työelämään. Kuntouttavan sosiaalityön suunnitelmassa korostuu useimmiten työllistyminen, joka voi korostua tässä sosiaalityön muodossa liikaakin. Työllistymisen korostus voidaan nähdä liian dominoivana elementtinä sosiaalityössä, vaikka siihen liittyy myös muita ulottuvuuksia. Tärkeää on huomioida, että kuntouttavan työtoiminnan lähtökohta on syrjäytymisen ehkäisy, ei työttömyyden. Kuntouttavan sosiaalityön keskeinen tehtävä on edistää yksilöiden työllistymisedellytyksiä, kuin parantaa työllistymistä. Kuntouttavan sosiaalityön perusajatus on toimia asiakasta voimaannuttavalla ja valtaistavalla työotteella. Kuntouttavan sosiaalityön työmenetelmiä ovat yksilöllinen palveluohjaus, laaja verkostotyö, sosiaalinen kuntoutus ja henkilökohtainen vuorovaikutus, joka ilmenee voimaannuttavana ja valtaistavana ajatteluna. (Liukko 2006, 73, 80, 102–103.)

2.2 Aikuissosiaalityön merkitys yksilölle

Opinnäytetyömme kohderyhmä koostuu eri-ikäisistä ja eri elämäntilanteissa olevista henkilöistä, joista osalla on asiakassuhde sosiaalitoimeen. Jokaisen elämäntilanne

huomioidaan kokonaisvaltaisesti, jossa tapauskohtainen sosiaalityö nousee keskeiseksi työvälineeksi.

1990-luvulla sosiaalityössä otettiin uusi suuntaus käyttöön, tapauskohtainen sosiaalityö, joka on muodostunut sosiaalityön keskeisimmäksi työtavaksi. Tämä on hyvin yksilöllinen työtapa, jonka keskeisenä elementtinä on kasvoitusten tapahtuva suora asiakaskontakti ja tapauskohtaisuus. Asiakkaan innostaminen, positiivinen asenne, kannustaminen ja motivoiminen ovat tärkeitä sosiaalityön kulmakiviä. (Mäntysaari, Pohjola & Pösö 2009, 271, 286.)

Aikuissosiaalityötä ohjaavat useat eri lait, jotka säätelevät ja rajoittavat sosiaalityön toteuttamista kunnissa. Keskeisiä lakeja ovat päihdehuoltolaki (41/1986), laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001), toimeentulolaki (1421/1997 ja 1202/2007), laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä (497/2003) ja mielenterveyslaki (1116/1990). Sosiaalityön suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus tulee ilmi siinä, että jokaisella asiakkaalla on oma asiakassuunnitelma. (Sosiaalityö.)

Jokaisen sosiaalityöntekijän asiakkaan kannalta olisi tärkeää, että häntä palvelisi yliopistokoulutuksen saanut ammattihenkilö. On arvioitu, että neljäsosa sosiaalityöntekijä nimikkeellä työskentelevistä olisi epäpäteviä. Epäpätevän henkilöstön työskennellessä on nähty asiakkaan saaman palvelun laadun heikentyneen, saatavuuden huonontuneen ja lakisääteinen perusoikeus sosiaalityössä uhkaa jäävän toteutumatta. (Raunio 2009, 42, 45.)

Parhaimmillaan aikuissosiaalityö pystyy katkaisemaan ihmisen syrjäytymisen kierteen. Aikuissosiaalityön asiakasryhmä koostuu usein mielenterveys- ja päihdeongelmallisista, jotka ovat syrjäytymisuhassa. Sosiaalityön interventiolla asiakkaan elämä voidaan saada takaisin yhteiskuntamme normien mukaiseksi. Sosiaalityön neuvonnan ja ohjauksen ansiosta asiakkaan taloudellista tilannetta voidaan saada parannettua, kun hänet osataan ohjata oikean tuen piiriin. Myös ihmisten sosiaalinen toimintakyky vahvistuu onnistuneessa sosiaalityössä. Kaikin puolin ihmisen elämänhallinta ja toimintakyvyn uhat saadaan tavoitteellisella aikuissosiaalityöllä hallintaan. Sosiaalityö on tärkeässä roolissa asiakkaan kuntoutumisen ja elämänhallinnan kannalta. Sosiaalityössä

on turha unohtaa sen suurta vaikutusta yksilön lisäksi myös yhteiskuntaan. (Sosiaalityö.)

3 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS

Työttömyyttä voidaan kuvata yhteiskunnallisena ilmiönä. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta työttömyys ilmenee useimmiten rakenteellisena työttömyytenä ja se kytkeytyy esimerkiksi työvoiman kysyntään ja tarjontaan. Yksilötasolla rakenteellinen työttömyys heijastuu pitkittyneenä tai pysyväluonteisena työttömyytenä. (Liukko 2006, 44.)

Suomen laki määrittää laissa julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295 pitkäaikaistyöttömän kahdella eri tavalla. Ensimmäisen määritelmän mukaan pitkäaikaistyötön on työtön työnhakijaa, joka on ollut yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä työnhakijana. Toisen määritelmän mukaan pitkäaikaistyötön on työtön työnhakijaa, joka on ollut useammassa työttömyysjaksossa yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana ja joka työttömyyden toistuvuuden ja kokonaisuuden perusteella on rinnastettavissa yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä olleeseen työnhakijaan. (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295, 1. luku 7. §.)

Suomea koetteli 1990-luvulla suuri lama. Laman aikana työttömyys kasvoi moninkertaiseksi saavuttaen huippunsa vuosina 1993–1994, jolloin jopa 17 % työvoimasta oli työttömänä. Tänä päivänä työttömyys on vakiintunut noin 7 %. Työttömyyden laskusta huolimatta työttömyys on korkealla verrattuna lamaa edeltävään aikaan. Pitkäaikaistyöttömien määrä on jäänyt huomattavan korkeaksi verrattuna lama-aikaan. 1990-luvun loppupuolella työllisyysaste koki suurehkon nousun, joka kuitenkin hidastui 2000-luvulle tultaessa. (Moisio, Karvonen, Simpura & Heikkilä 2008, 31.)

3.1 Pitkäaikaistyöttömyyden syyt ja työttömyystilanne

Pitkäaikaistyöttömyyden yksi syy on muuttunut työvoiman tarve. Ennen työpaikkoja oli runsaasti maa- ja metsätalouspuolella, kun nykyään palveluyhteiskunta on ottanut valtaosien työtarjonnasta. Muita pitkäaikaistyöttömyyden syitä ovat muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmat, työnhakijoiden alhainen koulutustaso tai koulutuk-

sen puute, ylivelkaantuminen, motivaation puute ja työelämän lisääntynyt vaatimustaso. (Ilmonen, Kerminen & Lindberg 2011, 9–11; Moisio ym. 2008, 31.)

Elokuussa 2012 työ- ja elinkeinotoimistoissa oli työttömiä työnhakijoita yhteensä 246 300. Luku on 11 300 enemmän kuin viime vuonna. Pitkäaikaistyöttömiä eli yhdenjaksoisesti vähintään vuoden työttömänä työnhakijana olleita oli 63 100, mikä on 5 700 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 92 900 eli 3 200 enemmän kuin edellisen vuoden elokuussa. Uudenmaan alueella työttömiä oli vuoden 2012 elokuussa 58 439. Uusia työpaikkoja ilmoitettiin työ- ja elinkeinotoimistoihin 41 700 kappaletta, joka oli 7000 vähemmän kuin edellisvuonna. Palkkatuen, omaehtoisen opiskelun, työvoimakoulutuksen, ja työharjoittelun avulla sijoitettuja oli elokuussa 2012 yhteensä 100 300 henkilöä, joka on 2 300 henkilöä vähemmän kuin vuonna 2011. Elokuussa 2012 Suomen työllisyysaste oli 70 %. (Tiedotteet: Työ 2012.)

Taulukko 1 on tässä opinnäytetyössä havainnollistamassa tutkimukseemme osallistunutta tutkimusjoukkoa. Taulukosta nähdään, miten kuntouttavan työtoiminnan viisi haastateltavaamme, neljä miestä ja yksi nainen sijoittuvat.

Taulukko 1. Työttömyyden rakenne elokuu 2012 (Työllisyyskatsaus 2012)

Työttömyyden rakenne elokuussa 2012
Työttömiä naisia 109 874
Työttömiä miehiä 136 458
Alle 25-vuotiaita työttömiä 32 410
Yli 50-vuotiaita työttömiä 92 880
Pitkäaikaistyöttömiä 63 146
Kuntouttavassa työtoiminnassa olevia 9 652

3.2 Työttömyysajan tuet

Käsitlemme opinnäytetyössämme yleisimpiä työttömyysajan tukia, sillä moni kuntouttavan työtoiminnan asiakas elättää itsensä näillä etuuksilla. Etuuksia kuvataan työssä tarkasti, jotta työttömyysetuuksien määrien suuruus konkretisoituu lukijalle.

Työttömän henkilön toimeentulo turvataan pääsääntöisesti työttömyysturvan perusteella. Työttömyysturvaa koskeva lainsäädäntö perustuu pääasiassa kahteen eri lakiin, työttömyysturvalakiin (TTL) ja lakiin julkisesta työvoimapalvelusta (JTPL). Työttömyysturvalaissa määritellään Kelan ja työttömyyskassojen maksamia työttömyysetuuksia. Laki julkisesta työvoimapalvelusta määrittää työhallinnon maksamia työllistämistukia, koulutustukea ja ylläpitokorvauksia. (Hämäläinen 2009, 135.)

Kelan tukien myöntämisperusteet on määritelty eri laeissa. Kun Kela päättää jostakin tuesta, käsitellään jokaisen hakijan elämäntilanne yksilöllisesti. Hakijoiden elämäntilanne ja tuen tarve ovat usein hyvin erilaisia, jonka vuoksi myös tukien määrä voi vaihdella. (Työttömyys 2011, 1.)

3.2.1 Työttömyyspäiväraha

Työttömyyspäivärahaa voidaan maksaa työttömälle henkilölle ansiopäivärahana tai peruspäivärahana. Ansiopäivärahaa maksaa se työttömyyskassa, jonka jäsen työtön henkilö on. Esimerkiksi useilla ammattiliitoilla on oma työttömyyskassa, joka maksaa hakijalle ansiopäivärahaa. Ansiopäivärahaa maksetaan silloin, kun hakija on ollut riittävän kauan työttömyyskassan jäsen ja täyttänyt tietyn työssäoloehdon. Ansiopäivärahan suuruus määräytyy ansioiden mukaan ja sitä voidaan maksaa enintään 500 päivää. Muiden perheenjäsenten tulot eivät vaikuta ansiopäivärahan suuruuteen. (Työttömyys 2011, 2.)

Jos työtön henkilö ei ole työttömyyskassan jäsen eikä näin ollen voi saada ansiopäivärahaa, maksaa Kela peruspäivärahaa. Peruspäivärahaa maksetaan enintään 500 päivää ja muiden perheenjäsenten tulot eivät vaikuta peruspäivärahan määrään. Peruspäivärahaa maksetaan viitenä päivänä viikossa ja se on noin 26 euroa päivää kohden. Jos peruspäivärahan saajalla on lapsia, voi hakija saada lisäksi lapsikorotuksen, joka on noin 5-9,23 euroa päivää kohden lasten määrästä riippuen. (Työttömyys 2011, 2-3.)

Työssäoloehdon tulee täytyä, jotta työtön hakija voi saada peruspäivärahaa. Työssäoloehto täyttyy silloin, kun hakija on ollut työssä vähintään 34 viikkoa 28 edeltäneen kuukauden aikana, työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa, ja palkka on ollut vähintään alan työehtosopimuksen mukainen tai vähintään 1071 euroa kuukaudessa. (Työttömyys 2011, 3.)

3.2.2 Työmarkkinatuki

Työmarkkinatukea voi saada Suomessa vakinaisesti asuva 17–64 –vuotias työkykyinen työtön työnhakija, joka ei voi saada ansiopäivärahaa tai peruspäivärahaa. Työmarkkinatuen maksamisen kestoa ei ole rajoitettu. Hakija voi saada työmarkkinatukea myös silloin, kun ei täytä työssäoloehto eli ei ole ollut työssä tarvittavaa aikaa. Työmarkkinatukea maksetaan myös silloin, kun työtön henkilö on saanut ansiopäivärahaa tai peruspäivärahaa 500 päivää. (Kenelle työmarkkinatukea maksetaan? 2010; Työttömyys 2011, 4.)

Työmarkkinatuki on suuruudeltaan yhtä suuri kuin peruspäiväraha ja tuen maksamiseen vaikuttavat puolison tulot sekä joskus myös vanhempien tulot. Työmarkkinatuki on noin 26 euroa päivää kohden ja sitä maksetaan 5 päivänä viikossa. Työmarkkinatukeen voi saada korotuksia, jos hakijalla on huollettavia lapsia. Korotuksen määrä riippuu lapsien määrästä. (Työttömyys 2011, 4.)

3.2.3 Soviteltu työttömyysetuus

Työttömyysetuutta voi saada joissakin sellaisissa tilanteissa, vaikka henkilöllä on voimassaoleva työ- tai virkasuhde tai hän toimii yrittäjänä. Tällaisessa tapauksessa on kuitenkin edellytyksenä, että henkilö on työ- tai virkasuhteestaan tai yritystoiminnastaan huolimatta osittain työtön eli työskentelee vain osa-aikaisesti tai yritystoiminta on vain sivutoimista. Tällaisissa tapauksissa työttömyysetuutta maksetaan soviteltuna niin, että työstä saadut ansiotulot tai yritystoiminnan tulot vähentävät työttömyysetuuden määrää. Perussääntö on, että jokainen omista ansiotuloista saatu euro vähentää 50 senttiä peruspäivärahaa. Tällainen sovittelu koskee kaikkia työttömyysturvalaissa työttömyysetuudeksi määriteltyjä etuuksia eli perus- ja ansiopäivärahaa, koulutuspäivärahaa ja työmarkkinatukea. (Aarnio, Häkkinen, Jussila, Järvinen, Maisonlahti, Romo & Sollo 2003, 182; Omat tulot vaikuttavat peruspäivärahaan 2012.)

Soviteltu työttömyysetuus myönnetään samoilla edellytyksillä kuin normaalikin työttömyysetuus. Tämä tarkoittaa sitä, että hakijan tulee aina olla työnhakijana työvoimatoimistossa ja täyttää muutenkin työttömyysetuuden saamisen työvoimapolitiittiset edellytykset. (Aarnio ym. 2003, 182.)

Soviteltua työttömyysetuutta maksetaan kaikilta sovittelujaksoon sisältyviltä päiviltä sen estämättä sitä, että henkilö on jonakin maksupäivänä työssä. Etuutta maksetaan enintään viideltä päivältä viikossa ja vähintään kerran kuukaudessa jälkikäteen. Sovitellun työttömyysetuuden maksaminen edellyttää, että hakija toimittaa selvityksen sovittelussa huomioon otettavista työ- tai yritystoiminnan tuloista. Etuus voidaan tietyin edellytyksin maksaa myös ennakkomaksuna ilman palkkatodistusta. (Aarnio ym. 2003, 182; Omat tulot vaikuttavat peruspäivärahaan 2012.)

3.2.4 Työttömän koulutusajan tuet

Työtön henkilö voi saada työllistymistä edistävien palveluiden ajalta työttömyysetuutta. Työ- ja elinkeinotoimistossa sovitaan työllistymissuunnitelmassa työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumisesta, joita voivat olla työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, omaehtoinen opiskelu, työkokeilu, työelämävalmennus, työharjoittelu, työ- ja koulutuskokeilu, maahanmuuttajien omaehtoinen opiskelu ja kuntouttava työtoiminta. (Tukimuodot työllistymistä edistävän palvelun ajalta 2011; Työllistymistä edistävät palvelut 2011.)

Työllistymistä edistävien palveluiden ajan maksettava työttömyysetuus on se etuus, johon henkilöllä olisi oikeus työttömänä ollessaan: työmarkkinatuki, kototutustumistuki, peruspäiväraha tai ansiopäiväraha. Lisäksi hakija voi saada muutosturvallisää, korotusosaa ja ylläpitokorvausta. Peruspäiväraha tai ansiopäiväraha kuluttaa työttömyyspäivärahan maksamisen 500 päivän enimmäisaikaa myös silloin, kun sitä maksetaan työllistymistä edistävän palvelun ajalta. Vaikka työnhakijalla ei olisi työttömänä ollessaan oikeutta etuuteen, voi hän saada työttömyysetuutta työllistymistä edistävien palvelujen ajalta, jos maksuste johtuu korvauksettomasta määräajasta, työssäolovelvoitteesta, omavastuuajasta, ammatilliseen koulutukseen liittyvästä rajoituksesta, odotusajasta tai tarveharkinnasta. Puolison tai vanhempien tulot eivät vaikuta työmarkkinatukeen työllistämistä edistävän palvelun aikana. (Tukimuodot työllistymistä edistävän palvelun ajalta 2011.)

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on tullut voimaan vuonna 2001. Lain tarkoituksena on säätää toimenpiteistä, joilla parannetaan pitkään työttömänä olleiden henkilöiden edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä edistää näiden henkilöiden mahdollisuuksia osallistua koulutukseen tai muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistämistä edistävään toimenpiteeseen. Lain yksi keskeisin ajatus on tiiviin yhteistyön järjestäminen kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston ja asiakkaan kesken aktivointisuunnitelman laatimiseksi. (Kuntouttava työtoiminta 2012; Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189, 1. luku 1. §.)

Kuntouttava työtoiminta kuuluu sosiaalihuoltolain mukaisiin sosiaalipalveluihin. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa, työ- ja toimintakykyä sekä ehkäistä syrjäytymistä ja työttömyydestä mahdollisesti aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakykyyn. (Kuntouttava työtoiminta 2012.)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään niille pitkäaikaistyöttömille, jotka saavat työmarkkinatukea tai toimeentulotukea ja eivät muuten työ- ja toimintakykynsä takia kykene osallistumaan työ- ja elinkeinotoimiston ensisijaisiin palveluihin. Kun alle 25-vuotiaalle henkilölle on laadittu työllistymissuunnitelma ja hän on saanut joko työmarkkinatukea vähintään 180 päivän ajan viimeisen 12 kuukauden aikana, hän on saanut työttömyyspäivärahakauden ajan työttömyyspäivärahaa tai hänen pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen, tulee hänelle laatia aktivointisuunnitelma. (Kuntouttava työtoiminta 2012; Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189, 1. luku 3 §.)

Kun 25 vuotta täyttänyt työmarkkinatukeen oikeutettu tai toimeentulotukea saavalle henkilölle on laadittu työllistymissuunnitelma ja hän on saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä tai 500 työttömyyspäivärahan täytyttyä työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä taikka henkilön pääasiallisena toimeentulona on viimeisen 12 kuukauden ajan työttömyyden johdosta maksettu toimeentulotuki, tulee henkilölle laatia aktivointisuunnitelma. (Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen 2009.)

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla henkilöllä maksetaan ylläpitokorvaus, jos henkilö saa työmarkkinatukea. Jos henkilö on toimeentulotuen saaja, saa hän siihen liittyvän toimintarahaa. Toimintaraha on yhdeksän euroa päivässä ja se on asiakkaalle verotonta tuloa. Myös kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta aiheutuvat matkakustannukset korvataan asiakkaalle halvimman matkustustavan perusteella toimeentulotukena. Myös matkakorvaus on asiakkaalle verotonta tuloa. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 55; Kuntouttava työtoiminta 2012.)

Kuntouttava työtoiminta on nykyään kaikille siihen ohjatuille iästä huolimatta velvoittavaa. Vuoden 2010 alusta lähtien 25 vuoden ikäraja poistui ja nykyään kuntouttavan työtoiminnan kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä aiheutuvat seuraamukset koskevat myös yli 25-vuotiaita asiakkaita. Jos kuntouttavaan työtoimintaan ohjatut asiakkaat kieltäytyvät tai keskeyttävät kuntouttavan työtoiminnan, voi asiakas menettää oikeuden työmarkkinatukeen 60 päivän ajalta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä lähtien. Toimeentulotuen saajan perusosaa voidaan myös laskea enintään 20 prosentilla, jos asiakas kieltäytyy tai keskeyttää kuntouttavan työtoiminnan. Toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Jos asiakas kieltäytyy tai keskeyttää toistuvasti kuntouttavan työtoiminnan, voidaan asiakkaalle asettaa lisäksi työssäoloelvoite tai alentaa toimeentulotuen perusosaa enintään 40 prosentilla. Toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa edellyttäen, että se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä sitä voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 57; Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen 2009.)

Kuntouttava työtoiminta perustuu aktivointisuunnitelman laatimiseen, joka tehdään yhdessä kunnan sosiaalihuollon viranomaisen, työ- ja elinkeinotoimiston ja asiakkaan kanssa. Aktivointisuunnitelmassa otetaan huomioon asiakkaan kokonaistilanne, jonka perusteella suunnitellaan asiakkaalle palvelukokonaisuus ja määritellään keinot asiakkaan etenemiseksi koulutukseen tai työelämään. Aktivointisuunnitelman laatiminen käynnistyy aina viranomaisen aloitteesta. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 17; Kuntouttava työtoiminta 2012.)

Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan 1–5 päivänä viikossa 3–24 kuukauden ajan. Kuntouttavan työtoiminnan päivien pituudet määritellään myös yksilöllisesti aktivointisuunnitelmaa laadittaessa ja ne voivat

vaihdella neljästä kahdeksaan tuntiin. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien henkilöiden suuresti vaihtelevan toimintakyvyn johdosta kuntouttava työtoiminta voi olla jollekin asiakkaalle lähes normaalia työtä, kun taas toiselle asiakkaalle se saattaa olla normaaliin ja säännölliseen päivärytmiin opettelua ja ohjattua toimintaa. (Katajamäki & Mäkinen 2009, 14; Kuntouttava työtoiminta; Kuntouttava työtoiminta 2012.)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään yleensä kaupungin tai kunnan omissa eri toimipisteissä sekä eri yhdistyksissä. Kuntouttavan työtoiminnan paikkoja voivat olla esimerkiksi erilaiset avustavat tehtävät päiväkodissa, kirjastossa, vanhustyössä tai jotkin kädentaitoja vaativat paikat, joissa esimerkiksi entisöidään tavaroita. Joillain kunnilla ja kaupungeilla on myös omia kuntouttavan työtoiminnan toimintakeskuksia tai työpajoja, joissa tehdään esimerkiksi kunnalle tai kaupungille erilaisia töitä. Kaikkien kuntouttavan työtoiminnan paikkojen lähtökohtana ovat kuitenkin asiakkaan omat yksilölliset kyvyt, taidot, tavoitteet ja kiinnostuksen kohteet. (Kuntouttava työtoiminta.)

4.1 Kuntouttava työtoiminta Tuusulassa

Tuusulan kunnassa kuntouttava työtoiminta kuuluu sosiaalipalveluiden sosiaalisen kuntoutuksen alaisuuteen. Tuusulassa sosiaalinen kuntoutus on eriytetty muusta aikuissosiaalityöstä parantamaan pitkäaikaistyöttömien ja alle 25-vuotiaiden syrjäytymisuhan alla olevien nuorten työllistämismahdollisuuksia. Ensisijaisesti asiakkaita kuntoutetaan ja valmennetaan työkuntoisiksi ja tarjotaan mahdollisuuksien mukaan työtä työllistämismäärärahoista kunnan eri toimipisteisiin. (Sosiaalinen kuntoutus 2012.)

4.1.1 Työtoimintakeskus

Tuusulan työtoimintakeskuksessa tarjotaan kunnan lakisääteistä kuntouttavaa työtoimintaa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Työtoimintakeskuksessa työskentelevät toiminnanohjaaja, sosiaaliohjaaja ja työvalmentaja. Työtoimintakeskus on päihitteetön toimintapaikka, ja kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät koostuvat erilaisista arjen töistä. (Työtoimintakeskus 2012.)

Työtoimintakeskus vastaanottaa lahjoituksia liinavaatteista huonekaluihin, joita kuntouttavassa työtoiminnassa olevat asiakkaat korjaavat ja kunnostavat. Lisäksi työtoi-

mintakeskuksessa tehdään tilauksesta erilaisia työtehtäviä kunnan omille yksiköille ja muille tahoille. Työtoimintakeskus suorittaa myös muutto- ja kuljetus-palveluita kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden tekemänä ohjatusti. Työtoiminta-keskus kunnostaa ja kierrättää erilaisia tavaroita ja lahjoittaa lahjoituksena saatuja huonekaluja vähävaraisille kuntalaisille. (Työtoimintakeskus 2012.)

4.1.2 Alle 25-vuotiaiden nuorten sosiaalityö Tuusulassa

Tuusulassa nuorten sosiaalityö on tarkoitettu 18–24-vuotiaille tulottomille nuorille, jotka tarvitsevat erityistä tukea työllistymiseen ja kouluttautumiseen liittyvissä asioissa. Nuorten sosiaalityötä tekevät erityissosiaalihoaja, sosiaalihoaja ja sosiaalisen kuntoutuksen päällikkö.

Nuorten sosiaalityössä kartoitetaan nuoren elämäntilanne kokonaisvaltaisesti, ohjataan tarpeen mukaisten palveluiden piiriin, laaditaan lakisääteisiä aktivointisuunnitelmia yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa, käsitellään toimeentuloturvahakemuksia, laaditaan palvelusuunnitelmia sekä tavataan asiakkaita säännöllisesti ja tehdään kotikäyntejä sekä verkostotyötä. Työskentelyllä pyritään muun muassa työllisyys- ja koulutuspolun löytämiseen, syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, kuntoutumisen ja nuoren itsenäisen elämän tukemiseen, ensisijaisten etuuksien ja tarpeen mukaisten palveluiden saamiseen, nuoren tukiverkoston luomiseen ja ylläpitämiseen sekä nuoren omien voimavarojen löytämiseen ja hyödyntämiseen. (Nuorten sosiaalityö 2012.)

5 ELÄMÄNHALLINTA

Elämänhallinta on noussut käsitteeksi jo 1970-luvulla psykologian tieteenalalla. Elämänhallinta tarkoittaa ihmisen uskoa siihen, että hän voi vaikuttaa asioihin ja muuttaa olosuhteita itselleen suotuisammiksi. Hän pyrkii omalla toiminnallaan muuttamaan niitä ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, jotka hän arvioi itselleen liian rasittaviksi tai voimavaransa ylittäviksi. Ihminen siis pyrkii muuttamaan konkreettisesti olosuhteet toisiksi tai sitten hän muuttaa omaa tapaansa tulkita asioita. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255.)

Ihmisen elämänhallinta on silloin vahva, kun hän uskoo voivansa vaikuttaa omilla päätöksillään ja ratkaisuillaan omaan elämäänsä ja, siihen mitä hänelle tapahtuu. Elä-

määnsä hallitseva yksilö ottaa vastuuta elämästään, asettaa päämääriä ja miettii miten niihin voisi päästä. Heikko elämänhallinta tarkoittaa sitä, että yksilö ajattelee kaiken tapahtuvan ulkoisten tekijöiden vuoksi ja sattumalta, eikä omien tekojen seurauksena. Ihmisen elämänhallinnan ollessa heikko, ihminen lähestyy asioita negatiivisella asenteella, esimerkiksi hän kokee muiden aiheuttavan hänelle vaikeuksia tai asettavan hänelle epäoikeudenmukaisia tavoitteita. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255–256.)

Elämänhallinta voidaan jakaa myös ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Ulkoisessa elämänhallinnassa ihminen kykenee ohjaamaan elämäänsä esimerkiksi sukupuoleen, koulutukseen, sukupolveen, ammattiin ja sosiaaliseen asemaan liittyvien periaatteiden mukaisesti. Sisäinen elämähallinta alkaa jo lapsuudessa, johon vaikuttaa yksilön saama kasvatust. Sisäinen elämänhallinta tarkoittaa sopeutumista vallitseviin olosuhteisiin ja olosuhteiden sisällyttämistä omaan elämään. Sisäinen elämänhallinta tarkoittaa siis sitä, että yksilö voi ulkoisista olosuhteista huolimatta sopeutua vallitseviin olosuhteisiin ja katsoa eteenpäin. Sisäinen elämänhallinta pitää sisällään yksilön kyvyn kohdata ja ratkoa vaikeuksia ja paineita sekä yksilön omat sisäiset valmiudet. (Siekkinen 2008, 8; Viljakainen 2007, 12.)

Elämänhallinnan taitoihin liitetään usein myös minäpystyvyys, jolla viitataan yksilön kykyyn hallita ajatuksiaan, tunteitaan ja käytöstään. Positiivisella minäpystyvyyden kokemuksella on yhteys selviytymiskeinoihin, jotka ohjaavat elämänhallintaa. Yksilö, jolla on vahva minäpystyvyys, pystyy vastaamaan luottavaisemmin elämänhallinnan haasteisiin ja tätä kautta ratkaisemaan paremmin esimerkiksi elämän eri osa-alueiden ongelmia. Vahvan minäpystyvyyden omaava yksilö kykenee olemaan oman elämänsä aktiivinen vaikuttaja. (Ketomäki 2011, 19.)

Elämänhallintaan liittyy kiinteästi myös käsite itsesäätely, jota tarvitaan onnistuneeseen ja päämäärätietoiseen toiminnan suunnitteluun. Epäonnistunut itsesäätely vaikuttaa esimerkiksi riippuvuuden kehittymiseen. Heikolla itsesäätelyllä on tutkittu olevan vaikutuksia esimerkiksi hallitsemattomaan alkoholin käyttöön. Heikon itsesäätelyn voi myös yhdistää vaikuttavan vähintään välillisesti esimerkiksi rikolliseen käyttäytymiseen, onnettomuus- ja loukkaantumisalttiuteen, uhkapelaamiseen, runsaaseen tupakkointiin ja lintsaamiseen. (Ketomäki 2011, 19–20.)

5.1 Toimintakyky

Ihmisen toimintakyvystä puhuttaessa on aina otettava huomioon sen kolme ulottuvuutta, jotka ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Nämä kolme ulottuvuutta muodostavat toimintakyvyn kokonaisuuden. Sosiaalinen ja psyykinen toimintakyky ovat niin kiinteästi yhteydessä toisiinsa, joten niistä voidaan yhdessä puhua psykososiaalisena toimintakykynä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2002, 20, 53.)

Fyysisestä toimintakyvystä voidaan puhua niin, että se tarkoittaa pelkästään yhden elimen tai elinjärjestelmän toimintaa tai sitä, että yksilö selviytyy itsenäisesti päivittäisistä toiminnoista, työtehtävistä ja aktiviteeteista, jotka tarvitsevat fyysisistä ponnisteluja. Psykososiaaliset tekijät vaikuttavat aina myös fyysiseen toimintakykyyn. Keskeisin merkitys fyysisessä toimintakyvyssä on yksilön kehon rakenne ja toiminta sekä yksilön oma tunne toimintakyvystään. (Kettunen ym. 2002, 135.)

Psyykinen toimintakyky koostuu ihmisen voimavaroista, joiden avulla hän selviytyy arkielämän haasteista ja kriiseistä. Psyykinen toimintakyky voidaan liittää mielenterveyteen, elämänhallintaan, psyykkiseen hyvinvointiin, ja se käsittää myös osa-alueita tuntemisesta ja ajattelusta. Ihminen on kykeneväinen vastaanottamaan tietoa, käsittelemään tietoa, tuntemaan ja tekemään päätöksiä liittyen omaan elämäänsä. Myös persoonallisuus ja selviytyminen sosiaalisen ympäristön haasteista liittyvät kiinteästi psyykkiseen toimintakykyyn. Psyykkisesti toimintakykyinen yksilö kokee voivansa hyvin, luottaa itseensä selviytyjänä arjen hallitsijana, arvostaa itseään ja suhtautuu realistisesti tulevaisuuteensa. (Aalto 2011, 1.)

Sosiaalisesta toimintakyvystä puhuttaessa, tarkoitetaan yksilön kykyä suoriutua vuorovaikutuksesta toisten yksilöiden kanssa, perheen kanssa, työssä, yhteisöissä ja koko yhteiskunnassa. Sosiaalinen toimintakyky on yksilön kykyä suoriutua sosiaalisissa rooleissa, toimimista yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalinen toimintakyky edellyttää myös hyvää fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä. Sosiaalisessa toimintakyvyssä on kaksi ulottuvuutta: yksilö vuorovaikutussuhteessa ja aktiivisena toimijana sekä yksilö osallisena yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Yksilötasolla tämä tarkoittaa, että ihminen tunnistaa omat mahdollisuutensa ja kykenee hahmottamaan itsensä suhteessa ympäris-

töön. Ryhmätasolla tarkoitetaan ihmisten välisiä suhteita ja yksilön lähipiiriä, joka koostuu perheestä, ystävistä ja sukulaisista. Ihmisten keskinäiset suhteet parantavat elämänlaatua ja antavat elämälle merkityksen ja arvon. (Rissanen 1999, 40.)

Yksilö, jolla on hyvä psykososiaalinen toimintakyky, pystyy olemaan normaalissa vuorovaikutuksessa ihmisten ja sosiaalisen toimintaympäristönsä kanssa. Yksilö kykenee olemaan vaikuttava yhteiskunnan jäsen ja täyttämään yhteiskunnalliset velvoitteensa. Hän on myös tietoinen omista oikeuksistaan, joita hän osaa hyödyntää. Syrjäytymistä voidaan kutsua hyvän psykososiaalisen toimintakyvyn vastakohtaksi. Yksilön myönteiset kokemukset omista vaikuttamismahdollisuuksistaan tukevat hänen kokemustaan selviytymisestä ja vahvistavat identiteettiä. (Kettunen ym. 2002, 53, 55.)

Toimintakykyyn ja sen kaikkiin osa-alueisiin liittyy kiinteästi myös ympäristö. Ihmisiä ympäröi fyysinen ympäristö, joka koostuu luonnollisesta ympäristöstä ja rakennetusta ympäristöstä. Luonnollinen ympäristö tarkoittaa luontoa, metsää, puita kasveja ja vesistöjä. Rakennettu ympäristö on ihmisen tekemä ympäristö, joka sisältää rakennuksia, kaupunkeja ja liikennejärjestelyjä. Psykososiaalinen ympäristö koostuu ihmisistä, kielestä ja kulttuurista. Yksilön on ymmärrettävä vastaanottamiaan viestejä ja lähettämään viestejä toisille, jotta vuorovaikutus sujuu. (Kettunen ym. 2002, 14–15.)

5.2 Hyvinvointi, onnellisuus, elintaso ja elämänlaatu

Käsitteenä hyvinvointi on hyvin moniulotteinen, mutta se voidaan kuitenkin jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen osa-alueeseen. Hyvinvointi koostuu yksilön, hänen lähipiirinsä, elinympäristön, palvelujärjestelmän ja yhteiskuntapolitiikan tuloksena. Keskeisiä osia hyvinvoinnissa yksilön toimintakyvyn ja terveyden lisäksi ovat ihmissuhteet, elinympäristö ja asumisolosuhteet, mielekkääksi koettu tekeminen, toimeentulo sekä turvallisuus. Hyvinvointiin kuuluu asioita, jotka ovat mitattavissa objektiivisesti, sekä subjektiivisia kokemuksia ja arvoja. (Keskeisiä käsitteitä neuvontapalveluista ja kotikäynneiltä 2012.)

Erik Allardtin mukaan hyvinvointi on määritelty tarvekäsitteen avulla, jonka mukaan hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta. Tarpeet tarkoittavat tässä tapauksessa perustarpeita, jotka tyydyttämättä jätettyään merkitsevät huonoja olosuh-

teita. Ihmisen subjektiiviset elämykset ja tunteet liittyvät onneen. Onnellisuuden määrä on riippuvainen siitä, kuinka onnelliseksi yksilö itsensä tuntee. Hyvinvoinnin voidaan sanoa olevan objektiivisempi käsitys kuin onnellisuus. Hyvinvointi on pysyvämpää kuin onni. Yksilöt voivat erehtyä tai olla tietämättömiä omista tarpeistaan, mutta yksilö on onnellisuutensa paras arvioija. Yksilöiden elintaso koostuu aineellisista ja persoonattomista voimavaroista, joiden avulla voidaan ohjata yksilön elinehtoja. Elintaso on liitettävissä sellaisiin resursseihin, joiden tyydytys määräytyy aineellisuuden perusteella. Nämä tarpeet ovat muun muassa tulot, asunto ja työllisyys. Sosiaalisten ja itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydytystä ei määritellä aineellisten resurssien perusteella, vaan inhimillisten suhteiden laadun perusteella. Näiden tarpeiden tyydytystä kutsutaan elämänlaaduksi. (Allardt 1976, 32–33.)

Hyvinvointi koostuu Allardtin mukaan elintasosta ja elämänlaadusta. Molempia oletetaan voitavan mitata subjektiivisesti että objektiivisesti. Erilaiset tarpeentyydytyksen muodot on luokiteltu kolmeen perusluokkaan. Elintaso (Having), yhteisyysuhteet (Loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (Being). (Allardt 1976, 35, 38.)

5.3 Työkyky

Hyvä työkyky tukee työllisyyttä, lisää hyvinvointia ja työssä jaksamista. Työkyky-käsitteellä ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää, mitä enemmän työkykyä ja sen ulottuvuuksia on tutkittu, sitä monipuolisemmaksi ja moniulotteisemmaksi käsite työkykyystä on muodostunut. (Kauppinen, Hanhela, Heikkilä, Kasvio, Lehtinen, Lindström, Toikkanen & Tossavainen 2007, 181–182.)

Yleisimmin työkyvyssä nähdään olevan kyse ihmisen voimavarojen ja työn välisestä yhteensopivuudesta ja tasapainosta (Kauppinen ym. 2007, 182). Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen määrittelee neljä eri aluetta, joille työkyky rakentuu: terveys, osaaminen, arvot ja työ järjestelyineen. Terveys on työkyvyn perusta, johon vaikuttavat luonnollisesti myös fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ulottuvuudet. Osaamisen alue muodostuu henkilön tiedoista ja taidoista. Arvojen osa-alueeseen kuuluvat arvojen lisäksi myös henkilön asenteet ja motivaatio. Nämä kolme osa-aluetta muodostavat inhimilliset voimavarat. Neljäs alue muodostuu työstä, joka koostuu työyhteisöstä, työympäristöstä, työn vaatimuksista ja altistumisista. Tämän mallin mukaan myös

työn ulkopuoliset tekijät kuten perhe, lähiyhteisö ja yhteiskunta vaikuttavat myös henkilön työkykyyn. (Kauppinen ym. 2007, 182–183.)

Keskeisimmät työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämissyyt ovat mielenterveyteen liittyvät sairaudet sekä tuki- ja liikuntaelinsairaudet. Kahden viime vuosikymmenen aikana verenkiertoelimiin liittyvät sairaudet työkyvyttömyyseläkkeiden syinä ovat vähentyneet. Mielenterveysongelmien perusteella myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden osuuden kasvu on huolestuttava merkki työelämän ongelmista. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää ikääntyvien työntekijöiden ja nuorten mielenterveyskuntoutujien jaksamiseen. Työkyvyn ja hyvinvoinnin tuottamisen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn lisäksi tulisi panostaa terveelliseen ja turvalliseen työympäristöön, työmotivaation edistämiseen, toimivaan työorganisaatioon, työn arvokkaaksi kokemiseen, perheeseen ja muihin ihmissuhteisiin sekä mielekkääseen vapaa-aikaan. (Kauppinen ym. 2007, 189, 191.)

5.4 Osallisuus

Osallisuus käsitteenä tarkoittaa yksilön kuulumista johonkin yhteisöön tai yhteiskuntaan. Osallisuutta voi tuntea esimerkiksi harrastusten, työn tai vaikuttamisen kautta. Osallisuuden avulla kansalainen tuntee voivansa vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekoon. Sosiaalinen osallisuus tuo ihmiselle kokonaisvaltaista hyvinvointia ja edistää terveyttä. Osallisuus voidaan jakaa myös taloudellisen osallisuuden osa-alueeseen.

Osallisuuden vastakohta on syrjäytyminen. Osallisuudesta voidaan eritellä kolme ulottuvuutta, jotka ovat: riittävä taloudellinen toimeentulo ja kokonaisvaltainen hyvinvointi, kuuluminen yhteisöihin ja jäsenyyden tunteminen sekä yksilön valtaisuus ja toimijuus. Yhdenkin ulottuvuuden epäbalanssi aiheuttaa yksilölle riskin joutua syrjäytymisuhan alle ja vähentää yksilön osallisuutta. (Luonnos rakennerahastokauden 2014–2020 valtakunnalliseksi toiminnaksi toimintalinjassa sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta (Esr); Särkelä 2009.)

5.5 Syrjäytyminen

Suomen yhteiskunnassa on tapahtunut paljon kehitystä koulutuksen, talouden ja hyvinvoinnin saralla. Silti elinolosuhteiden parantuminen ja hyvinvointi eivät ole lisään-

tyneet tasaisesti. Niissä on tapahtunut eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä ja yksilöt ovat yhä useammin vaarassa syrjäytyä. (Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta 2001.)

Syrjäytyminen ja köyhyys liittyvät hyvin usein toisiinsa. Molemmat ilmiöt aiheuttavat yksilölle eriarvoisuutta ja inhimillistä kärsimystä. Syrjäytyminen voi olla seurausta jostakin ongelmasta, esimerkiksi köyhyydestä, työttömyydestä, mielenterveys- tai päihdeongelmista tai yhteiskunnan vaikuttamismahdollisuuksien ulkopuolelle jäämisestä. On kuitenkin muistettava, että nämä syyt eivät aiheuta kenenkään syrjäytymistä, vaan ne saattavat edesauttaa sitä. Syrjäytynyt ihminen ei pysty osallistumaan yhteiskunnan normaalitoimintoihin täysivaltaisesti. (Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta 2001.)

6 VOIMAANTUMINEN

Voimaantumisprosessi on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi. Se on jokaisen ihmisen henkilökohtainen prosessi, sillä voimaa ei voi antaa toiselle. Voimaantumisprosessi on myös sosiaalinen prosessi, sillä toimintaympäristö (esimerkiksi turvattomaksi koettu ilmapiiri) voi vaikuttaa voimaantumiseen ja näin ollen voimaantuminen voi olla josain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Voimaantunut ihminen kykenee löytämään omia voimavaroja sekä ottamaan vastuuta omasta elämästään. Voimaantuminen tunnetaan myös nimellä empowerment. Suomalaisittain empowerment tunnetaan myös käsitteenimillä: valtautuminen, voimavaraistuminen, voimaantuminen ja valtaistuminen. (Mattila 2008, 30; Mäntysaari ym. 2009, 329.)

Empowerment-käsite on jaettavissa kahteen eri osaan, sisäiseen ja ulkoiseen. Sisäisellä empowerment-käsitteellä tarkoitetaan yksilön toimintakyvyn vahvistamista ja sisäisten esteiden purkamista. Ulkoinen empowerment käsittää yksilön suhteen ulkoiseen ympäristöön, ympäristön esteiden purkamiseen ja valtaan. (Liukko 2006, 83.)

Voimaantumisen tavallinen päämäärä on oppia itsensä ja asioiden kontrollia. Tärkeää on, että yksilön resurssit, niin henkiset kuin aineellisetkin, osataan hyödyntää voimaantumisprosessissa. Yksilön on myös ymmärrettävä voimaantumista tukevat ja heikentävät sosiaaliset resurssinsa. Prosessi on onnistunut, jos yksilöt kehittyvät riippumattomiksi ja itsenäisiksi toimijoiksi. Voimaantuminen ei ole valmis tuote, joka voidaan antaa yksilölle valmiina. Prosessi vaatii paljon työstämistä yksilöltä. Sosiaali-

sen verkoston tuki on tärkeässä roolissa voimaantumisen onnistumisessa. (Heikkilä & Heikkilä 2007, 29–30.)

Yksilön voimaantuminen näkyy omassa elämässä ja työssä. Oma voimaantuminen ilmenee esimerkiksi kuuntelemisena, valmiutena kohdata toiset tasavertaisena, haluna auttaa toisia olemaan parhaimmillaan, omien voimavarojen vapautumisena ja vastuullisena luovuutena, toiveikkuutena ja uskona tulevaisuutena, ihmissuhde- ja viestintätaitoina sekä luottamuksena, että asiat järjestyvät. Yksilön omaa voimaantumista seuraa yksilön hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lisääntyminen, piilossa olleiden voimavarojen löytäminen, oman vastuunottamisen lisääntyminen terveydestä ja hyvinvoinnista ja tulevaisuuden usko ja toiveikkuus. (Siitonen 2007, 6–7.)

Jokainen yksilö voimaantuu omalla tavallaan eikä voimaantumisen edellytyksistä voi tehdä kattavaa luetteloa, joka toimisi jokaisen voimaantujan kohdalla. Yksilöä voidaan auttaa ja tukea voimaantumaan mahdollistamalla erilaisia voimaantumisen keinoja. On myös mahdotonta laatia luetteloa siitä, miten voimaantuminen näkyy ihmisten elämässä ja mitä voimaantumisesta täsmälleen seuraa. Yleisesti ottaen voimaantuminen näkyy positiivisina asioina ja seuraukset näkyvät merkityksinä niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin. (Siitonen 2007, 4, 7.)

Oma voimaantuminen edellyttää muun muassa kokemusta hyväksytyksi tulemisesta, ihmisarvon kokemista, olemisen-, ilmaisun- ja toiminnanvapautta, itsetuntemusta, itsetunnon, identiteetin ja minäkuvan selkiyttämistä, arvojen ja itselle merkityksellisten asioiden pohtimista, pysähtymistä, havahtumista ja halua selviytyä. (Siitonen 2007, 5.)

7 RYHMÄTOIMINTA

Opinnäytetyössämme suunnittelimme ryhmätoimintaa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille, joista koostui pilottiryhmä tulevaa aktivointi- ja virkistyshanketta varten. Ryhmätoimintaa suunniteltaessa perehdyimme ryhmään liittyvään teorian tietoon monipuolisesti.

Ryhmä käsitteenä on hyvin moniulotteinen. Ryhmä-sanaa käytetään yleisesti paljon, ja voi olla hyödyllistä määrittää, mitä ryhmämääritelmällä todella tarkoitetaan. Ihminen kuuluu elämänsä aikana moniin erilaisiin ryhmiin, joita ovat esimerkiksi vastasyn-

tyneen ensimmäinen ryhmä eli perhe, erilaiset harrastusryhmät ja koululuokat. Ryhmästä voidaan puhua, kun jäsenten määrä on vähintään kolme henkilöä. Huolimatta siitä, että ryhmä käsitteenä mahdollistaa suuren ryhmän koon tarkastelun, niin keskitymme työssämme pienryhmään. (Ryhmän määrittelyä.)

Usein käsitteet *aggregaatti* ja *ryhmä* sekoitetaan keskenään. Aggregaatti on ihmisjoukko, jolla ei ole yhteistä päämäärää toiminnassaan, mutta he ovat hetken aikaa yhdessä. Aggregaattiryhmä voi koostua esimerkiksi elokuvayleisöstä, joka on katsomassa samaa elokuvaa. Käsitteenä psykologinen ryhmä tarkoittaa ihmisiä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään, ovat tietoisia toisistaan ja tuntevat olevansa ryhmä. Psykologisen ryhmän vuorovaikutus voi tapahtua kasvokkain tai elektronisten välineiden kesken, kuten sähköpostin avulla. Psykologisen ryhmän keskeisin piirre on vuorovaikutus, jonka ei välttämättä tarvitse olla sanallista. Psykologinen ryhmä voi olla esimerkiksi jääkiekkjoukkueen jäsenet tai jonkin organisaation työtiimi. (Pennington 2005, 8–9.)

Sosiaalinen tuki vaikuttaa keskeisesti yksilön terveyteen ja hyvinvointiin. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan sellaisia resursseja ja voimavaroja, joita yksilö saa vuorovaikutuksesta muiden kanssa. Yksilö voi hyötyä ryhmätoiminnasta monella eri tavalla. Yksilö voi saada ryhmätoiminnan kautta vertaistukea, mielekästä tekemistä, lieventää yksinäisyyden tunnetta sekä vahvistaa itseluottamusta ja itsetuntemusta. (Vesterinen 2010, 9, 11.)

7.1 Pienryhmän toimintaympäristöt

Ryhmät ovat aina kiinteässä suhteessa johonkin toimintaympäristöön. Ryhmän toimintaan vaikuttavat ympäristötekijät voidaan jakaa fyysisiin, sosiaalisiin ja aikatekijöihin. (Pennington 2005, 24.)

Fyysisen toimintaympäristön erilaiset tekijät kuten valaistus, lämpötila, käytettävissä oleva tila ja melutaso vaikuttavat ryhmän vuorovaikutukseen, suoritukseen ja jäsenten kokemaan tyytyväisyyteen. Epäsuotuisien ympäristötekijöiden vallitessa, jäsenet voivat alkaa osoittaa kielteisiä tunteita toisia ryhmän jäseniä ja toimintaa kohtaan. Myös ryhmän istumajärjestyksellä on todettu olevan vaikutusta ryhmän viestintään ja tuotta-

vuuteen. Ryhmän viestintä ja tuottavuus ovat parhaimmillaan, kun jäsenet istuvat kehässä. (Pennington 2005, 24.)

Pienryhmät eivät ole sosiaalisesti eristyneitä. Muut ryhmät tarjoavat niille usein kilpailu- tai yhteistyömahdollisuuksia, ja merkitykselliset tai arvovaltaiset yksilöt voivat vaikuttaa ryhmiin myös niiden ulkopuolelta (Pennington 2005, 25). Ryhmän ulkopuoliset henkilöt voivat myös vaikuttaa huomattavasti ryhmätoimintaan. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi jäseniksi pyrkijät, entiset jäsenet, jotka yrittävät torpedoida ryhmän toimintaa. Henkilöt, jotka yrittävät vaikuttaa negatiivisesti ryhmän toimintaan lisää varsinaisen ryhmän yhteenkuuluvuutta. Näin käy erityisesti silloin, kun koko ryhmän olemassaoloa uhataan. (Pennington 2005, 25.)

Ryhmien yhdessä oloaika voi vaihdella päivistä vuosiin. Jotkut ryhmät tapaavat vain kerran tai sattumalta ja toiset ryhmät kokoontuvat useita kertoja tietyn määräajan puitteissa. Toisaalta on myös ryhmiä, joiden toiminta on vuosien tai vuosikymmenien mitaista. Ryhmän jäsenten vaihtuvuus ei ole yleensä suurta kerran tai pari kokoontuvissa ryhmissä, kun taas pitkäaikaisemmissa ryhmissä joudutaan varautumaan jäsenten ja/tai johtajien vaihtuvuuteen. Jos ryhmä on kokenut suuria vaikeuksia ja haasteita, on todennäköisempää, että ryhmän tapaamisia jatketaan pidempään. (Pennington 2005, 25–26.)

7.2 Ryhmän perustaminen

Ryhmän perustamiseen olisi hyvä olla jokin syy. Pelkkä halu ohjaamiseen ei ole riittävä peruste saada aikaan toimivaa ryhmätoimintaa. Ennen ryhmän perustamista on hyvä miettiä valmiiksi ryhmän tavoite ja se, millaisista jäsenistä ryhmä koostuu. Ideaali lähtökohta ryhmän perustamiselle on tarve. Ryhmänluonnetta ja toimintaa määrittää sen kohderyhmä. Ryhmät, joissa keskitytään elämänhallintaan tai mielenterveyteen asettavat omia rajoituksia toiminnan toteuttamiseen. Näiden ryhmien toiminnan olisi hyvä olla muokattavissa. (Ryhmän suunnittelu ja perustaminen.)

Luonteeltaan ryhmä voi olla ennaltaehkäisevä, korjaava, kasvuryhmä, voimauttava, elämyksellinen tai tietoa tuottava. Ryhmän luonteeseen vaikuttaa myös, onko ryhmä avoin vai suljettu. Avoimessa ryhmässä jäsenet voivat vaihtua esimerkiksi joka kerta ja ryhmän vetäjän rooli on tällöin suuri. Suljettuun ryhmään ei voi liittyä kesken ryh-

mätoiminnan, ja ryhmään osallistujat ovat alusta loppuun samoja henkilöitä. Suljetun ryhmän henkilöt ja ryhmän tapaamisajankohdat ovat päätetty etukäteen, kun taas avoimen ryhmän toimintaan voi osallistua milloin tahansa. Luonnollisesti suljetun ryhmän jäsenet oppivat tuntemaan toisensa paremmin kuin epäsäännöllisesti toisiaan tapaavat avoimen ryhmän jäsenet. (Ryhmätoiminnan suunnittelu ja perustaminen.)

7.3 Ryhmän kehitysvaiheet

Ryhmien muotoutumisessa ja kehittämisessä voidaan nähdä yleisiä pääpiirteitä, joita ryhmän kasvu noudattaa. Jokainen ryhmä on yksilöllinen ja kehittyy omaan tahtiinsa, vaikka se noudattaisi tyypillisiä ryhmän kehitysvaiheita. (Vesterinen 2010, 26.)

Ensimmäisessä ryhmän kehitysvaiheessa eli muotoutumisvaiheessa ryhmän jäsenet voivat olla uteliaita ja kohteliaita, mutta varauksellisia. Ryhmän keskuudessa saattaa ilmetä epävarmuutta ja arkuutta ja jokainen etsii paikkaansa ryhmässä. Ryhmän jäsenet tuovat omia odotuksia ja kiinnostuksenkohteita julki sekä ryhmän toimintaa pyritään selkiyttämään. Tässä ryhmän ensimmäisessä kehitysvaiheessa ryhmän jäsenten on hyvä antaa tutustua rauhassa keskenään. (Vesterinen 2010, 26.)

Seuraavaa ryhmän kehitysvaihetta kutsutaan kuohuntavaiheeksi (storming). Jäsenten tutustuessa toisiinsa ja yhteenkuuluvuuden tunteen noustessa, alkavat ryhmän jäsenet esittämään yhä rohkeammin omia mielipiteitään ja ryhmän avoimuus kasvaa. Kuohuntavaiheessa ryhmän jäsenten välillä saattaa syntyä ristiriitoja, joita voivat aiheuttaa yksilöiden erilaiset näkemykset ja pyrkimykset ryhmän tavoitteita ja toimintaa kohtaan. (Pennington 2005, 73; Vesterinen 2010, 26.)

Kuohuntavaiheen jälkeen ryhmätoiminnassa tulee sopimisvaihe (norming). Normeista sopimisen jälkeen ryhmä on tiivistynyt ja myönteinen tunne ryhmäidentiteetistä on kasvanut. Ryhmän yhteiset toimintasäännöt ovat nyt selvillä ja ryhmän jäsenet ovat tyytyväisiä ryhmäänsä. Sopimisvaiheessa ryhmä on sopinut aiemmin kuohuntavaiheessa ilmenneet ristiriitansa. Ryhmä pyrkii toiminnallaan yhteistoiminnallisuuteen. (Pennington 2005, 73.)

Ryhmän toimiessa hyvin yhteen ja olevan tuottavammillaan, kutsutaan kehitysvaihetta nimellä hyvin toimivaksi ryhmäksi tai suoritusvaiheeksi (performing). Jokainen ryh-

män jäsen toimii omalla roolillaan, ja ryhmä osaa hyödyntää omat voimavaransa. Keskinäisriippuvuus on hyvin toimivan ryhmän tärkeä voimavara, joka vie työskentelyä eteenpäin. Ohjaajan rooli ei ole enää tärkeää hyvin toimivassa ryhmässä. Ryhmän saavuttaessaan päämääränsä, on ryhmän lopettamisen (adjourning) aika. Tehtäväkeskeiset ja esimerkiksi projektia varten kootut ryhmät kokevat lopettamisvaiheen. Päätösvaiheeseen saatetaan joutua myös, jos useat ryhmänjäsenet lähtevät ryhmästä ja ryhmän tehtävän suorittaminen ei enää onnistu. Jos ryhmä on toimintansa aikana muodostunut kiinteäksi ja toiminut hyvin, voi ryhmänjäsenten olla vaikeaa luopua ryhmästään. (Pennington 2005, 73–74.)

Ryhmän lopettaessaan toimintaansa, se voi nostaa erilaisia tunteita ryhmänjäsenissä. Joku saattaa kokea helpotusta ja joku toinen taas ahdistusta. Hyvään ryhmän lopettamiseen kuuluu ryhmäläisten mahdollisuus saada lopettaa ryhmä kasvokkain. Myönteinen kokemus ryhmän lopettamisesta jättää jäsenille positiivisen kokemuksen ryhmätyöskentelystä ja auttaa yksilöä osallistumaan uusiin ryhmätoimintoihin. (Vesterinen 2010, 27.)

7.4 Ohjaajan rooli ryhmätoiminnassa

Ohjaajan rooli on keskeisessä asemassa suunnitelmallisessa ryhmätoiminnassa. Ryhmän kehitysvaiheet tuntemalla on ohjaajan helpompi toimia työssään ja ymmärtää ryhmän jäseniä. Ryhmän ohjaajan tulee luoda edellytykset ryhmän syntymiselle, ryhmäprosessin etenemiselle sekä huolehtia aikataulusta ja ryhmänjäsenten hyvinvoinnista. Koulutuksen ja ryhmäohjaus kokemuksen lisäksi ryhmäohjaajan oma motivaatio ja innostus ovat kaiken lähtökohta. Ryhmänjäsenet aistivat, jos ohjaaja ei ole aidosti kiinnostunut ja läsnä ryhmäohjauksesta. Yksi ryhmän ohjaajan tärkeistä tehtävistä on luoda ja vahvistaa vertaisuutta ryhmän jäsenten kesken. Hyvällä tilannetajulla ryhmän ohjaaja edesauttaa ryhmän toimimista. Ohjaajan tulee säilyttää oma ammatillisuutensa ja jättää omat tunteet sivuun mahdollisten konfliktien sattuessa. (Ohjaajien rooli ja työpari.)

Mikäli ryhmänjäsenet eivät koe voivansa luottaa ohjaajaan tai ryhmän sisällä on ristiriitoja, ryhmän perustehtävä ei toteudu. Kaikki ryhmän sisällä tapahtuvat ilmiöt, niin hyvät kuin huonotkin, tulisi käsitellä ryhmän kesken, jotta ryhmän perustehtävän toteutumista voidaan jatkaa. Ryhmän ohjaajalla on vastuu tällaisten tilanteiden selvittä-

misestä. Ryhmänohjaajan toivottavia ominaisuuksia ovat: oman roolin ja oman toiminnan vaikutuksen tiedostaminen ryhmään, palautteen ja kritiikin antaminen ja vastaanottaminen, hyvät ongelmanratkaisutaidot, joustavuus, kärsivällisyys ja ryhmän tason huomioonottaminen omassa työskentelyssä, hyvät vuorovaikutustaidot sekä kyky arvioida ryhmän toimintaa. (Ohjaajien rooli ja työpari.)

Ryhmän toimintaa edesauttavat ryhmän ohjaajan hyvien ominaisuuksien lisäksi ohjaajan oikeanlainen toimiminen ryhmän kehitysvaiheiden aikana. Muotoutumisvaiheessa ohjaajan on tuettava ryhmää perustehtävän ja ryhmän tavoitteiden laatimisessa. Ohjaajan on annettava ryhmän jäsenille aikaa tutustua toisiinsa. Tärkeää on myös saada jokaisen ryhmänjäsenen ääni kuuluviin, jotta ryhmädynamiikka saadaan alusta asti toimimaan. Kuohuntavaiheessa ohjaajan rooli nousee tärkeäksi. Tyypillistä ryhmän toiminnassa on pysähtyminen ja ryhmän jäsenten kokiessa turhautumista, on ohjaajan oltava aktiivinen. Ohjaajan tehtäväksi muodostuu usein ryhmän eteenpäin vieminen. Tässä vaiheessa ohjaajan on muistettava ottaa huomioon kaikki ryhmän jäsenet. Kuohuntavaiheen jälkeen ryhmän toiminta alkaa olla jäseneltyä ja ohjaajan roolin merkitys ei ole enää niin tärkeä. (Vesterinen 2012, 26.)

8 PERINTÖ

Käsitlemme opinnäytetyömme teoriaosuudessa perintöaihetta laajasti, koska pilottiryhmän jälkeinen osallistumis- ja aktivointitoiminta tulee tapahtumaan perintörahoilla saadun rahoituksen kautta. Nykypäivänä kunnat saavat noin puolet valtion saamista perintörahoista käyttöönsä. Yksinäisten ihmisten määrä on kasvamassa ja yhä useampi suurehko perintö jää ilman perillistä. Teoriassa avaan perimysjärjestystä normaalin perintökaavan mukaan ja niissä tapauksissa, kun kunta on perijänä, jolloin prosessit eroavat toisistaan.

8.1 Testamentti ja perunkirjoitus

Jokaisella ihmisellä on eläessään mahdollisuus tehdä testamentti, jolla hän voi päättää minne hänen varallisuutensa siirtyy, kun hän kuolee. Jokaisella on oikeus tehdä sellainen testamentti kuin hän haluaa. Testamentissa voi määrätä, kuinka suuren osan omaisuudestaan haluaa kenellekin testamentata. Testamentti voi olla vapaasti tehty, mutta täytyy sen silti täyttää muodolliset vaatimukset. Muodollisia vaatimuksia ovat esimer-

kiksi testamentin tekeminen kirjalliseen muotoon, kahden esteettömän todistajan läsnäolo tekoilanteessa ja testamentti tulee todentaa oikeaksi tekijän allekirjoituksella, jonka todistajat todistavat. Testamentin saaja, alle 15-vuotias henkilö tai lähisukua olevat henkilöt eivät saa toimia testamentin todistajina. Jos muotomääräyksiä ei noudateta, voidaan testamentti todeta pätemättömäksi. Mikäli testamenttia ei ole tehty, omaisuus siirtyy perittävän kuollessa laillisen perimisjärjestyksen määräämälle perillistaholle lain mukaan. (Testamentin laatiminen.)

Perunkirjoitus on tehtävä kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta. Kuolinpesän hoitajan on määrättävä perunkirjoituksen aika ja paikka sekä valittava kaksi uskottua miestä suorittamaan perunkirjoitus. Tieto perunkirjoituksesta on annettava hyvissä ajoin asianomaisille. Perunkirjoituksessa laaditaan perukirja, joka toimii perintöveroilmoituksena ja perinnönjaon perusteena. Perukirja sisältää henkilötiedot ja varallisuuden sekä velat mukaan lukien mahdollisen lesken varallisuus ja velat. Perukirja on toimitettava vainajan kotikunnan veroviranomaisille kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta. Mikäli perunkirjoituksessa on suoritettu myös perinnönjako, toimitetaan perinnönjakokirja myös veroviranomaisille. Maistraatti voi pyynnöstä vahvistaa, että perukirjassa on kaikki asianomaiset henkilöt merkittyinä. (Suojanen, Ojajärvi, Savolainen, Vainio & Vanhanen 2009, 123–128.)

Perillisen vaatiessa perinnönjakoa se on suoritettava. Perinnönjaon voi suorittaa joko sovintojakona tai pesänjakajan tekemänä jakona. Perinnönjako on aina tehtävä kirjallisena. Sopimusjakona toimitetussa perinnönjaossa on oltava omaisuuden saajien allekirjoitusten lisäksi myös esteettömien todistajien allekirjoitukset. Jos joku perillisistä on vajaavaltainen, on maistraatin hyväksyttävä sovintojako. (Suojanen ym. 2009, 131.)

8.2 Perimisjärjestys

Perinnön jakamisen periaate on se, että lähin perillistaho perii koko perinnön. Jos samaan perimysluokkaan kuuluvia on useampia kuin yksi, jakavat he perinnön tasan, jos muutoin ei ole määrätty. Perinnönjakoon liittyy kiinteästi olennainen käsite, sijaisperimysoikeus. Se tarkoittaa sitä, että kuolleen henkilön sijaan, usein perilliseksi tulee hänen rintaperillisensä. Jos vainaja on ollut avioliitossa, toteutetaan avio-oikeuden

mukainen ositus ennen perinnönjakoa. Perintöön oikeutettavat henkilöt perintökaaren mukaan ovat rintaperilliset, aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen osapuoli, vanhemmat ja viimeisenä isovanhemmat. Rintaperillisillä tarkoitetaan vainajan lapsia ja heidän jälkeläisiään. Serkuilla ei ole perintöoikeutta. Jos kukaan aiemmin mainituista henkilöistä tai perintöön oikeutetuista henkilöistä ei ole elossa, luovutetaan perintö valtiolle. (Suojanen ym. 2009, 107, 109.)

Perintöoikeus on sellaisella henkilöllä, joka on elossa perittävän kuollessa. Perintöoikeus on myös vainajan siitetyllä lapsella, jos hän syntyy elävänä. Suomen kansalaisella ja ulkomaalaisella on yhdenmukainen oikeus perinnön saamiseen. (Suojanen ym. 2009, 108.)

8.3 Kunta perijänä

Sellaisessa tilanteessa, jossa vainajalla ei ole ketään perillistä tai testamenttia, menee perintö valtiolle. Valtio voi luovuttaa omaisuuden myös kunnalle, jossa perittävä asui viimeiseksi. Kiinteä omaisuus luovutetaan kunnalle, jossa kiinteistö sijaitsee. Yli 750 000 euron perinnön osalta päätösvaltaa käyttää valtioneuvosto ja alle 750 000 euron perinnöstä Valtiokonttori.

Perintö luovutetaan kunnalle hakemuksen avulla. Valtiokonttoriin on toimitettava hakemus vuoden kuluessa perittävän kuolemasta. Myös vuoden jälkeen tulleet hakemukset otetaan huomioon, jos Valtiokonttori ei ole vielä tehnyt päätöstä perinnöstä. (Perintökaari 5.2.1965/40, 5. luku 1 §; Valtiolle perintönä tulleen omaisuuden hakeminen 2012.)

8.4 Perinnön pysyminen valtiolla

Valtio ei ole velvollinen antamaan sille tullutta perintöä kunnalle, jos valtiolla on pätevä syy pitää perintö itsellään. Pääsääntöisesti valtio pitää omistuksessaan kiinteistöt sekä arvokkaan irtaimiston, joka soveltuu esimerkiksi julkisiin taidekokoelmiin tai museoihin. Arvokkaan irtaimiston ilmentyessä lähettää Valtiokonttori ministeriöille tai museovirastolle lausuntopyynnön, jos omaisuuden pysyttämiseen valtiolla on erityinen syy. Useimmissa tapauksissa ministeriö ehdottaa kiinteistöille käyttötarpeen. Metsähallitus, ympäristöministeriö tai maa- ja metsätalousministeriö saavat pääsään-

töisesti kiinteistöt. Museoihin menevät arvotaide. Suuresta kuolinpesän rahamäärästä valtio pitää osan rahavaroistaan. (Valtiolle perintönä tulleen omaisuuden hakeminen 2012.)

8.5 Omaisuuden luovuttaminen kunnalle

Jos valtio ei ole päättänyt pitää perintöä itsellään, eikä perittäväällä ollut testamenttia tai perimiseen oikeutettua läheistä, omaisuus luovutetaan kotikunnalle, jossa perittävä asui. Kunnan on esitettävä hakemuksessaan sosiaalinen tai kulttuurinen käyttökohde perinnölle. Valtiokonttorin valtuuttama pesänhoitaja ilmoittaa kunnille oikeudesta haakea perintöä. (Valtiolle perintönä tulleen omaisuuden hakeminen 2012.)

8.6 Perintövero

Jokainen, joka saa perintönä, testamentilla tai lahjana omaisuutta, on velvollinen suorittamaan siitä valtiolle veroa lain mukaisen määrän. (Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378, 1. luku 1 §.) Perintöverotuksen periaatteena on kuoleman tapaus, ei omaisuuden saaminen keneltäkään yksityishenkilöltä. (Suojanen ym. 2009, 129.)

Perintövero on jaettavissa kahteen eri veroluokkaan. Ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvat perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani, jolle annetaan perintökaaren 8. luvun 2. §:ssä tarkoitettu avustus; sekä toiseen avopuoliso, muut sukulaiset ja vieraat. Perintövero määräytyy progressiivisen veroasteikon perusteella. Maksettavan veron summan määrittää perijän sukulaisuussuhde perittävään ja perinnön määrä. Sukulaisuussuhde vaikuttaa veroon niin, että vero on suurempi kaukaisemmalta sukulaiselta. (Perintö ja lahjaverolaki 12.7.1940/378, 2. luku 11. §; Suojanen ym. 2009, 129.)

8.7 Perintöverotusluokat

Alle 20 000 euron suuruudesta perinnöstä ei tarvitse maksaa perintöveroa. Perintöveroa maksetaan I veroluokassa seuraavan asteikon mukaan (taulukko 2):

Taulukko 2. Verotusluokka I

Verotettavan omaisuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti yli menevästä osasta
20 000- 40 000	100	7
40 000- 60 000	1 500	10
60 000- 200 000	3 500	13
200 000-	21 700	16

Perintöveroa maksetaan II veroluokassa seuraavan asteikon mukaan (taulukko 3):

Taulukko 3. Verotusluokka II

Verotettavan omaisuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti yli menevästä osasta
20 000 – 40 000	100	20
40 000 – 60 000	4 100	26
60 000 –	9 300	32

Aviopuolisille tulleesta omaisuudesta lasketaan vero läheisempää sukua olevan henkilön mukaan (Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378, 2. luku 15. §).

9 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Joka neljäs vuosi valtioneuvosto julkaisee Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman, jota kutsutaan Kaste-hankkeeksi. Tällä hetkellä voimassa oleva Kaste-suunnitelma on voimassa vuosina 2012–2015. Suunnitelma jatkaa vuosina 2008–2011

aloitettua uudistusta. Ohjelman tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä asiakaslähtöinen ote palveluissa. Keskeistä Kaste-ohjelmassa on riskiryhmien osallistaminen, hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen. Ongelmien hoidosta siirrytään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen ja ongelmien ehkäisyyn koko väestön keskuudessa. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisselma, Kaste 2012–2015.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos on tutkinut pääkaupunkiseudulla vuosina 2008–2009 osallistuneiden pitkäaikaistyöttömien työllisyys- ja sosiaalipoliittisia siirtymistä kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen. Tutkimustulosten mukaan vain 5 % siirtyi kuntouttavasta työtoiminnasta avoimille työmarkkinoille, kun taas 20 % osallistujista siirtyi jälleen kuntouttavan työtoiminnan pariin uudestaan. Työttömäksi palasi suurin osa osallistujista. Siitä huolimatta, että suurin osa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneista ei työllistynyt, 82 % koki kuntouttavan työtoiminnan olleen paras mahdollinen ratkaisu heidän sen hetkiseen elämäntilanteeseensa. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 54; Rehabilitative work does not bring employment 2012.)

Karjalaisen & Karjalaisen tekemä tutkimus osoittaa, että kuntouttavan työtoiminnan hyvinvointia edistävät merkitykset on tärkeä tuntee kunnissa. Tutkimuksessa olleiden pitkäaikaistyöttömien suurin toive oli päästä takaisin työelämään kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen. Tutkimustuloksena saatiin esille myös se, että kuntouttava työtoiminta on lähinnä sosiaalipoliittinen toimenpide, eikä työpoliittinen. Kuntouttava työtoiminta oli osalle kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneista henkilöistä ainut yhteisöllinen toiminta. Kuntouttavalla työtoiminnalla saadaan edistettyä yksilön hyvinvointia ja osallisuutta. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 3-4.)

10 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

10.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena on tutkia kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvän ryhmätoiminnan vaikutuksia asiakkaiden elämänhallintaan. Lisäksi tutkimme kohderyhmän mielipiteitä aktivointi- ja virkistystoiminnan mahdollisesta sisällöstä kuntouttavassa työtoiminnassa sekä kohderyhmän kokemuksia omasta hyvinvoinnista ja siihen vaikuttamisesta. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat kysymykset:

- Miten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokevat kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvän ryhmätoiminnan tukevan heitä?
- Millaista virkistys- ja aktivointitoimintaa kuntouttavaan työtoimintaan voisi asiakkaan mielestä sisältyä?
- Miten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokevat oman hyvinvointinsa ja hyvinvointiinsa liittyvät vaikuttamismahdollisuudet?

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemys ryhmätoiminnan tukemisesta on tärkeä, jotta saadaan tuloksia siitä, miten asiakkaat ovat hyötäneet kuntouttavan työtoiminnan toimintapäivien aikana toteutetusta pilottiryhmätoiminnasta. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on saada selville, kuinka ryhmätoiminnalla voidaan asiakkaiden mielestä tukea heidän elämänhallintaansa. Myös tilaajan kannalta on tärkeää selvittää, kannattaako kuntouttavaan työtoimintaan sisällyttää tulevaisuudessa erilaista osallistavaa ja aktivoivaa ryhmätoimintaa, jota Tuusulan kunta on toteuttamassa ensi vuonna hankkeen muodossa.

Asiakkaiden näkemys ryhmätoiminnasta on tärkeä työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen kannalta, jotta varsinaisen hankkeen ryhmätoimintaa voidaan suunnitella tutkimustulosten perusteella ja saadaan esille asiakkaan näkökulma. Tavoitteena oli selvittää, millaista virkistys- ja aktivointitoimintaa kuntouttavaan työtoimintaan voisi sisältyä.

Hyvinvointiin liittyvällä tutkimuskysymyksellä on tarkoituksena saada tietoa yksilön omista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa ja heidän kokemuksensa hyvinvoinnistaan. Tämä kysymys rakentuu teemahaastattelumme yhden pääteeman ympärille, joka on hyvinvointi. Hyvinvointiteeman tutkiminen nousi yhdeksi teemaksi työn tilaajan toiveesta.

10.2 Tutkimusmenetelmä

Käytämme opinnäytetyössämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksemme keskeisessä osassa ovat pilottiryhmäläiset ja heidän mielipiteensä,

joten kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on soveltuvin. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä tuo parhaiten esiin haastateltavien äänen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 27.)

Laadullisessa tutkimuksessa on keskeisintä kuvata todellista elämää. Tutkimusta tehdessä on kuitenkin hyvä muistaa, että todellisuus on moninainen ja todellisuutta ei voi jaotella mielivaltaisesti osiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään saamaan tutkimuskohteesta mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita sen sijaan, että todennetaan jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152.)

10.3 Teemahaastattelu

Haastattelun hyvä puoli tutkimusaineiston keruutapana on sen monipuolisuus ja joustavuus. Suora vuorovaikutus haastateltavan ja haastattelijan välillä mahdollistaa kysymysten tarkentamisen, uudelleen kysymisen ja havainnoinnin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34.)

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2000, 195). Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastattelukysymykset ovat jokaiselle haastateltavalle samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole, joten jokainen haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelu muistuttaa enemmän strukturoimatonta haastattelua kuin strukturoitua haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.)

Keräämme tässä työssämme tutkimusaineiston teemahaastattelulla noudattaen puolistrukturoitua haastattelumallia. Päädyimme valitsemaan teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksemme, sillä ajattelimme saavamme teemahaastattelulla enemmän tutkimustietoa kuin esimerkiksi kyselylomakkeella. Teemahaastattelun valitsemisella poistimme myös sen mahdollisuuden, että joku haastateltavista jättäisi kokonaan vastaamatta, sillä haastateltava kohderyhmä on muutenkin määrältään pieni.

Teemahaastattelukysymyksemme muodostimme avoimiksi kysymyksiksi, sillä niiden avulla kysymyksiin vastataan laajemmin eikä haastateltava voi vastata vain esimerkiksi ”kyllä” tai ”ei”-vastauksilla sekä myös tutkimustietoa saadaan laajemmin. Valit-

simme teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksemme myös sillä perusteella, että työssämme on kolme tutkimuskysymystä ja kysymykset ovat selkeintä ryhmitellä teemoittain. Lisäksi laadimme toisen haastattelulomakkeen itsellemme tueksi, jota käytimme apuna haastattelutilanteessa. Apuna olevaan haastattelulomakkeeseen avasimme haastattelukysymysten käsitteitä tarkemmin, joiden oli tarkoitus toimia meille tukena, jos haastateltava ei ymmärtänyt kysymystä.

10.4 Haastattelun toteuttaminen ja aineiston keruu

Keräsimme aineistomme teemahaastattelemalla viittä Tuusulassa asuvaa kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Jokainen haastateltava työskentelee kuntouttavien työtoimintapäivien aikana kunnan omassa työtoimintakeskuksessa erilaisissa työtehtävissä. Kuntouttavan työtoiminnan henkilökunta oli valinnut pilottiryhmäläiset ennakkoon sillä perusteella, että he ovat todennäköisesti aktiivisimpia osallistujia ryhmätoiminnan suhteen. Pilottiryhmä koostui eri-ikäisistä miehistä ja naisesta, joilla kaikilla oli erilainen historia kuntouttavassa työtoiminnassa. Haastateltavat olivat iältään 21–48-vuotiaita. Kaksi haastateltavaa oli käynyt ainoastaan peruskoulun, kun taas kolmella haastateltavalla oli myös ammatillinen tutkinto. Jokainen haastateltava oli ollut vähintään vuoden työttömänä ja pisimmillään työttömyys oli kestänyt 20 vuotta. Kuntouttavaan työtoimintaan jokainen haastateltava osallistuu vähintään kolme kertaa viikossa ja yksi haastateltavista viisi kertaa viikossa. Haastateltavien työpäivien pituus jokaisen kohdalla on 4 tuntia.

Haastattelimme pilottiryhmän jäseniä marraskuussa 2012 Tuusulan kunnan työtoimintakeskuksella. Esittäydyimme ryhmänjäsenille yhteisesti ja kerroimme haastattelumme tarkoituksen ja tavoitteen ennen haastatteluiden aloittamista. Haastatteluun osallistuminen vaikutti olleen mielekäästä, sillä useampi haastateltava oli valmis tulemaan ensimmäiseksi haastateltavaksi. Valitsimme haastattelupaikaksi rauhallisen työhuoneen, jossa meitä ei häiritty. Ennen varsinaisen haastattelun alkua kävimme jokaisen haastateltavan kanssa erikseen läpi lupasopimuksen (liite 2) haastattelun äänittämisestä. Haastattelimme jokaisen haastateltavan yksitellen samalla teemahaastattelupohjalla (liite 3) nauhoittaen keskustelumme.

10.5 Aineiston analyysi

Opinnäytetyömme haastattelujen tulokset ovat koottu sisällön analyysimenetelmän periaatteita noudattaen. Sisältöä analysoimalla saimme nostettua aineistosta tutkimuksemme kannalta oleelliset asiat tutkittaviksi.

Yksi tutkimuksen oleellisimmista asioista on tutkimusaineiston analyysi ja johtopäätökset. Analyysivaiheen aikana tutkijalle selviävät tutkimusongelmien vastaukset. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään usein ja rinnakkaismenetelmin, joten analysointi ei aina tapahdu tutkimuksen tietyssä vaiheessa, vaan luontevasti pitkin tutkimusta. Aineistoa tulee analysoitua ja kerättyä samalla kertaa. Kvalitatiivista tutkimusta tehdessä, aineiston keruun jälkeen, analyysiin olisi hyvä ryhtyä mahdollisimman pian. Pian tapahtuvan analysoinnin etuja ovat, että aineisto on vielä tuoreessa muistissa ja tutkijan on helppo motivoitua siihen. (Hirsjärvi ym. 2000, 207–211.)

Käytämme teemoittelua haastattelujen vastauksia etsiessämme, koska haastattelulomakkeemme on myös teemoiteltu. Tämä tekee tulosten lukemisesta selkeämpää ja tietyn vastauksen etsiminen tekstistä on helpompaa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 141.) Keskeisimmiksi teemoiksi tutkimuksessamme nousivat ryhmätoiminnan sisältö, hyvinvointi ja kuntouttavan työtoiminnan tukemisen kokeminen yksilön näkökulmasta.

Teemahaastattelun nauhoitusten jälkeen seuraava työvaiheemme oli litterointi. Litteroinnissa haastattelujen nauhoitettu puhe kirjataan tekstin muotoon. (Hirsjärvi & Hurme 2012, 138.) Haastattelumme kestivät noin 20 minuuttia haastateltavaa kohden. Litteroinnit teimme heti seuraavana päivänä. Huomasimme, kuinka helppoa litterointien teko oli tässä vaiheessa, kun haastattelut olivat tehty vasta edellispäivänä ja vielä hyvin mielessä.

10.6 Työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen prosessikuvaus

Opinnäytetyömme tavoitteena on myös tuottaa työn tilaajalle prosessikuvaus työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeesta, jonka Tuusulan kunta tulee rahoittamaan saamillaan perintövaroilla. Kunnan hakema perintö erilaisineen vaiheineen oli meille entuudestaan täysin vieras aihe, joten lähestyimme prosessin selvittämistä täysin noviiseina.

Lähestyimme prosessia hankkimalla kunnalta erilaisia asiakirjoja, päätöksiä, lehtiartikkelin ja sähköposteja perinnön hakemisesta. Näistä lähteistä saimme itsellemme paljon perustietoa prosessista, joiden perusteella laadimme hahmotelman prosessin etenemisestä verraten tätä tietoa teoretietoon perinnön luovuttamisesta kunnalle. Näiden vaiheiden jälkeen olimme yhteydessä Tuusulan kunnan sosiaalisen kuntoutuksen päällikköön, jolta varmistimme prosessin kulun oman hahmotelmamme perusteella.

Opinnäytetyötä toteutettaessa meille tuli käytännönongelma vastaan liittyen työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeeseen. Perintörahoilla toteutettavan hankkeen rahat oli tarkoitus tulla Tuusulan kunnan käyttöön jo syksyllä 2012, mutta veronpalautusten ja siitä johtuvan byrokratian takia kunta ei saanut rahoja käyttöönsä, siksi emme päässeet toteuttamaan alkuperäistä suunnitelmaamme haastatella varsinaisen hankkeen ensimmäisen ryhmän jäseniä. Näiden muutosten myötä kehitimme yhdessä työn tilaajan kanssa pilottiryhmän, jotta saimme toteutettua työmme määräajassa.

Saimme Tuusulan kunnan sosiaalisen kuntoutuksen päälliköltä tiedon perintörahojen viivästyisestä, joka aiheutti muutoksia myös prosessiin. Tämän jälkeen lisäsimme nämä muutokset prosessikuvauksemme ja aloimme suunnitella pilottiryhmän toimintaa yhdessä tilaajan kanssa. Lopuksi laadimme lopullisesta prosessikuvauksesta kaksi erilaista versiota, tekstiversioiden sekä kaavion, josta ilmenee prosessin eteneminen erilaisineen vaiheineen (liite 5).

10.7 Pilottiryhmän toimintakertojen suunnittelu

Opinnäytetyön yhtenä lisätavoitteena on pilottiryhmän toimintakertojen suunnitelman laatiminen. Yhdessä tilaajan kanssa kehittämämme pilottiryhmä toimi myös tutkimuksemme kohderyhmänä. Sovimme tilaajan kanssa, että pohdimme ennalta erilaisia aktiviteetteja ja teemoja, joita pilottiryhmän kanssa voisi toteuttaa.

Opinnäytetyömme työstön aikana olimme yhden päivän Tuusulassa suunnittelemassa pilottiryhmän toimintakertoja yhdessä tilaajan kanssa. Toimintaa oli suunnittelemassa työtoimintakeskuksen sosiaaliohjaaja ja tulevan pilottiryhmän palkkatuella palkattu uusi ohjaaja. Esittelimme omat ideamme pilottiryhmän toiminnasta tilaajalle, joiden pohjalta laadimme yhdessä lopullisen kolmen viikon suunnitelman. Toimintaa suunniteltiin mahdollisimman pienellä työtoimintakeskuksen omalla budjetilla ja yhteistyö-

tahoja hyödyntäen. Lisäksi tutustuimme työtoimintakeskuksen uuteen ohjaajaan ja hänen omiin vahvuuksiinsa ohjaajana, jotta toimintaa voitiin suunnitella konkreettisesti myös ohjaajan näkökulmasta.

11 TUTKIMUSTULOKSET

Olemme kirjanneet ylös teemahaastatteluiden pohjalta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien pilottiryhmäläisten kokemuksia ja mielipiteitä ryhmätoiminnan mahdollisista vaikutuksista elämänhallintaan, hyvinvoinnista ja ryhmätoiminnan sisällöstä. Lisäksi olemme peilanneet tutkimustuloksia tutkimuskysymyksiimme.

11.1 Haastateltavien kokemukset kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvän ryhmätoiminnan vaikutuksesta yksilöön

Voimavaroihin liittyvä kysymys aiheutti vastaajissa hiukan hämmennystä. Osa vastaajista kertoi, ettei ymmärrä kysymystä. Selvensimme voimavara-käsitettä vastaajille, jolloin saimme vastauksia. Kolmella haastateltavalla nousi voimavaraksi hyvät perhe- ja ystäväsuhteet. Muita esiin nousseita voimavaroja olivat liikunta, positiivisuus ja vahvuus ihmisenä. Perhe ja ystävät kuuluivat merkittäväksi osaksi sosiaalista verkostoa ja yksi haastateltavista kertoi muiden kuntouttavan työtoiminnan ihmisten olevan osa omaa sosiaalista verkostoa.

Haastatteluista ilmeni, että jokainen haastateltava koki elämänsä mielekkääksi. Haastateltavat eivät osanneet nostaa yhtä selkeää asiaa esiin, joka tekisi elämästä erityisen mielekästä. Moni haastateltavista kertoi mielekkyyden vaihtelevan esimerkiksi vuodenaikojen mukaan. Kesä oli haastateltavien mielestä mielekkäämpää aikaa verrattuna talveen.

Kaikki vastaajat sanoivat fyysisen toimintakykynsä olevan vähintään tyydyttävä ja kolme vastasi sen olevan hyvä. Jokainen kertoi selviytyvänsä hyvin arkipäivä askaareista. Kenelläkään ei ollut fyysistä toimintakykyä alentavia perussairauksia.

Kolme haastateltavaa kertoi olevansa sosiaalitoimen asiakkaita, sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuden lisäksi. Sosiaalityön koettiin tukevan elämänhallintaa, mutta se koettiin myös liian hallitsevana tekijänä. Kolme henkilöä kertoi saavansa toimeentulotu-

kea. Sosiaalityöstä saatiin apua taloudellisesti, mutta myös muunlainen tukeminen ja ohjaamien nousivat esiin haastatteluissa. Ohjaaminen nousi esiin haastatteluissa siten, että yksilö oli ohjattu kuntouttavan työtoiminnan piiriin sosiaalityön kautta. Mielipiteet sosiaalityön tukemisesta elämänhallintaan jakoutuivat negatiiviseen ja positiiviseen kokemukseen. Negatiivisessa näkemyksessä sosiaalityö puuttuu liikaa yksilön elämään ja pystyy vaikuttamaan haastatellun toimeentuloon sitouttamalla asiakasta aktiivisiin toimenpiteisiin:

”No, mun mielestä toi oli ihan hyvä juttu tää kuntouttava, ku se on kuitenkin jeesannu mua aika paljon. Et just sitä et ihmisten kanssa sitä sosiaalista elämää jonku verran ja. Niin no emmä nyt oikein sillee muuten koe.”

”Liikaa. Sosiaalityöntekijät pakotti tänne kuntouttavaan ja kiristää mua niillä rahoilla.”

11.2 Haastateltavien kokemukset hyvinvoinnista

Hyvinvointi käsitteenä ei ollut kaikille haastateltaville täysin selkeä. Neljä haastateltavista piti hyvinvoinnin merkitystä itselleen tärkeänä. Hyvinvoinnin merkitys ilmeni haastateltavien keskuudessa säännöllisenä elämänrytminä, kunnon ylläpitämisenä, sosiaalisten suhteiden moninaisuutena, terveellisenä ruokavaliona ja hyvänä mielenä. Jokainen vastaajista koki voivansa vaikuttaa hyvinvointiinsa, esimerkiksi tekemällä erilaisia elämäntapamuutoksia. Haastateltavat olivat valmiita tekemään elämäntapamuutoksia tupakoinnin lopettamisella, terveellisillä elämäntavoilla, liikunnan lisäämisellä, uusien harrastusten hankkimisella tai laihduttamalla.

Hyvinvointiin liittyvistä aktiviteeteista kysyttäessä esiin nousi erityisesti liikunta eri muodoissa. Kulttuuri ei juuri kiinnostanut haastateltavia. Työhön ja koulutukseen liittyviin infoihin sekä tutustumiskäynteihin löytyi kiinnostusta kolmelta. Työharjoitteluun yksi haastateltavistamme suhtautui negatiivisesti, sillä koki sen olevan ilmaista työvoimaa.

”No info kiinnostaa mut ei mikään työharjoittelu. Työharjoittelu on niinku ilmasta työvoimaa ja ne niinku hyväksikäyttää ihmisii sil taval.”

Haastateltavat näkivät oman tulevaisuutensa pääosin myönteisenä, vaikka kolme haastateltavista ei ollut miettinyt tulevaisuuttaan lainkaan. Pienen miettimistauon jälkeen he kuitenkin kokivat tulevaisuutensa myönteisenä. Vain yhden haastateltavan tulevaisuuden haaveisiin kuului työllistyminen ja yhden koulutus. Myös tietynlainen välinpitämättömyys tulevaisuutta kohtaan ilmeni yhden haastateltavan kommentissa:

”Noo mä elän päivä kerrallaan et mä en silleen niinku ajattele tulevaisuutta. Päivä kerrallaan. Mä oon tällänen, tykkään ettei tarvi stressailla mitään, emmä yleensä osaa stressatakaan mistään mut tota. Mulle maisuu tällänen, että huoletonta elämää.”

11.3 Ryhmätoiminnan sisältö ja kehittäminen

Ryhmätoiminnan sisältö ja sen kehittäminen olivat yksi keskeisimmistä teemoistamme haastatteluisamme. Suurin osa haastateltavista ei osannut kertoa miten ryhmätoiminta auttaisi omassa jaksamisessa. Apukysymysten avulla kaksi haastateltavista kertoi sen auttavan omassa jaksamisessa ja kaksi toi esille sen, ettei osaa kertoa vielä näin varhaisessa vaiheessa, kun takana on vasta yksi toimintakerta. Ryhmätoiminnan kerrottiin olevan virkistävää ja erilaista toimintaa verrattuna kuntouttavan työtoiminnan normaaliin työpäivään.

Ryhmätoiminnan fyysisten aktiviteettien ei koettu tukevan omaa fyysistä toimintakykyä. Yksi vastaajista koki yhdessä toteutettujen fyysisten aktiviteettien motivoivan liikkumaan myös vapaa-ajalla. Ryhmäliikuntakertojen jälkeen on matalampi kynnys lähteä itseksensä lenkille. Eräs haastateltava kertoi, ettei näe ryhmätoiminnan fyysisten aktiviteettien vaikuttavan omaan fyysiseen toimintakykyynsä, mutta näki mahdollisesti muiden osallistujien hyötyvän näistä aktiviteeteista.

Sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvässä kysymyksessä kaksi haastateltavista vastasi saavansa ryhmätoiminnasta vertaistukea. Vertaistukea saadaan, koska ryhmässä oli samanhenkisiä ihmisiä. Myönteiset kokemukset ja ryhmätoimintaan uudelleen osallistuminen nousivat esiin jokaisen vastauksessa. Haastateltavat kertoivat voivansa osallistua jatkossakin ryhmätoimintaan eri muodoissa:

”Jaa a, nää kysymykset tulee ehkä vähä liian aikasin. Emmä tarvi mihinkään mitään vertaistukea, mutta kyllä joku varmasti voi sieltä jonku kaverin löytää. Kyl mä saan tost iha myönteisii kokemuksii, eilen oli ihan rento päivä, käyti kauppas ja pilkottii sipulii.”

”Riippuu vähän mitä tekee. No joo oikeestaan mut tääl ei oo mahollista järjestää mitää semmosta. Se on extremeä ja liian kallista.”

Ryhmätoiminta tukee haastateltavien jaksamista kuntouttavassa työtoiminnassa, sillä he kertoivat sen olevan mukavaa vaihtelua normaalin työtoimintaan. Yksi haastateltavista kertoi, että ryhmätoiminta on mukavaa vaihtelua, vaikkei kaikesta toiminnasta pidäkään.

Omat vaikuttamismahdollisuudet kuntouttavan työtoiminnan sisältöön herätti vastaajilla erilaisia mielipiteitä. Yksi vastaajista koki voivansa vaikuttaa sisältöön ja toinen vastaajista koki, ettei hänellä ole juuri mitään mahdollisuutta vaikuttaa.

”On mulla vähän. Kun pomolta pyytää hommia jotaa niitä niin saa sellaisia. Niin ku ulkohommii.”

”Hmmm, no ei ne vissii hirveet oo. En mä usko et mä voin oikein mitään tehdä. Ei mua toisaalt kiinnostakkaa. Sä tuut aamulla paikalle ja sulle kerrotaan et mitä sä teet. Sen pitunen se aika pitkälti.”

Pilottiryhmässä toimiminen oli kaikille haastateltaville mielekästä. Kaksi haastateltavista nosti kuitenkin esiin sen, että ovat enemmän yksilösuoriutujia kuin ryhmässä toimijoita. Tällä hetkellä kukaan haastateltavista ei ollut mukana vapaa-ajallaan missään muussa ryhmätoiminnassa. Pilottiryhmän kaltaiseen aktivointitoimintaan ei suurin osa vastaajista osallistuisi vapaa-ajallaan. Kaksi vastaajista sanoi kuitenkin, että voisi osallistua, jos sisältö olisi itselleen mieluista.

Mielipiteet ryhmässä toteutettavan aktivointi- ja virkistystoiminnan sisällöstä vaihtelivat melko laajasti. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi liikunnan ja kulttuurin olevan kiinnostavimpia sisältöjä ryhmätoimintaan. Tulevia ryhmätoiminnan sisältöjä voisivat olla esimerkiksi haastatteluissa usein ehdotetut keilaus, laskettelu, teatteri, elokuvissa

käyminen ja museovierailut. Jokainen vastaaja sanoi, että ei tarvitse lisätietoa hyvinvoinnista, mutta he voisivat silti mielellään kuunnella luentoja hyvinvoinnista. Mieli-piteet siitä, kuinka usein pilottiryhmän kaltaista ryhmätoimintaa tulisi järjestää, vaihtelivat suuresti. Haastateltavien mielestä pilottiryhmän kaltaista ryhmätoimintaa tulisi järjestää kerran viikossa, kerran kuukaudessa, kerran puolessa vuodessa tai kerran vuodessa. Eräs haastateltava kertoi, ettei ryhmätoimintaa tulisi järjestää lainkaan.

11.4 Tutkimustulosten suhde tutkimuskysymyksiin

Kokonaisuudessaan haastatteluista ilmeni, että pilottiryhmän toimintaan osallistuminen ei tue pilottiryhmän jäseniä kokonaisvaltaisesti toimintakykyyn nähden. Haastatteluiden perusteella asiakkaat eivät koe hyötyvänsä ryhmätoiminnan fyysisistä aktiviteeteista toimintakykyynsä nähden. Yksittäisiä ryhmätoiminnan hyötyjä haastatteluiden perusteella olivat vertaistuki ja sosiaalisen verkoston täydentyminen. Moni vastaaja mainitsi ryhmätoimintaan osallistumisen olevan mielekästä vaihtelua kuntouttavan työtoiminnan tavalliseen päivään verrattuna. Näistä vastauksista voimme päätellä sen, että ryhmätoiminta tukee asiakkaiden psykososiaalista toimintakykyä, sillä ryhmäläiset kertoivat kokevansa työtoimintapäiviensä sisällön mieluisaksi ja psyykkisen hyvinvoinnin hyväksi. Ryhmätoiminnan psykososiaalinen tuki näkyy mielestämme myös siinä, että haastateltavat kertoivat pilottiryhmän voivan kannustaa heitä osallistumaan myös muunlaiseen ryhmätoimintaan esimerkiksi vapaa-ajalla.

Tulosten perusteella pohdimme, että haastateltavat eivät välttämättä tiedosta ryhmätoiminnan vaikutuksia oman toimintakykynsä eri osa-alueisiin. Ryhmätoiminnasta saadut hyödyt voivat näyttäytyä ryhmän jäsenille vasta tulevaisuudessa. Ryhmätoiminnasta saatujen hyötyjen ymmärtäminen on voinut olla haastavaa vastaajien taholta, sillä haastatteluita tehdessämme ryhmätoiminnan toimintapäiviä oli takana vasta kaksi ja vaikutusten näkeminen voi olla hankalaa hahmottaa.

Haastatteluista saatujen vastausten perusteella pilottiryhmäläiset tiesivät, miten voivat vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa. Tuen tarvetta oman hyvinvoinnin edistämiseen ei myönnetty, mutta esimerkiksi luentoja hyvinvointiin liittyen oltiin valmiita kuuntelemaan. Kaiken kaikkiaan pilottiryhmäläiset kokivat olevansa pääosin tyytyväisiä hyvinvointiinsa ja siihen liittyviin vaikuttamismahdollisuuksiin. Haastatteluista ilmeni, että hyvinvoinnin ajatellaan usein liittyvän vain fyysiseen hyvinvointiin ja psykososi-

aalinen puoli unohdetaan. Huomasimme vastauksista, että esimerkiksi mielenterveyttä edistävä teatteriretki jäi kokonaan mainitsematta. Vasta esittämiemme apukysymysten ja hyvinvointi-käsitteen avaamisen jälkeen haastateltavat ymmärsivät hyvinvoinnin moniulotteisuuden.

Haastatteluiden perusteella suosituimmiksi aktiviteeteiksi nousivat liikuntaan ja kulttuuriin liittyvät toiminnot. Haastateltavat toivoivat muun muassa keilaamista, laskettelua, teatteriretkeä ja museovierailua. Myös esimerkiksi hyvinvointiin liittyvät luennot herättivät vastaajissa kiinnostusta. Yhtä tiettyä kaikkia vastaajia kiinnostavaa aktiviteettiä ei tullut esille.

Saamiemme tulosten perusteella voimme päätellä haastateltavien toivovan heidän mainitsemiaan aktiviteetteja aktiviteettien mielekkyyden lisäksi myös siksi, että haastateltavilla ei mahdollisesti ole itsellään taloudellisesti varaa kyseisiin aktiviteetteihin. Pohdimme myös sitä, että monien vastaajien mielenkiinto kyseisiä aktiviteetteja kohtaan voi johtua myös siitä, että esimerkiksi teatteriin ei haluta lähteä yksin vaan mieluummin jonkun kanssa tai ryhmässä.

Haastatteluja tehdessämme huomasimme toisen haastattelulomakkeen tärkeyden, jossa oli haastattelukysymyksiä tukevia apukysymyksiä. Käytimme usein omana tukenamme tätä toista haastattelulomaketta haastatellessamme, koska pilottiryhmän jäsenillä oli toisinaan hankaluuksia ymmärtää ammattisanaston käsitteitä.

12 TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA

Tulokset on kerätty yhteen teema-alueittain ja teemahaastattelussa käyttämiemme kysymysten perusteella. Yhteenvedossa vertaamme tulosten yhteyttä opinnäytetyömme teoriaosuuteen.

Haastatteluissa saamiemme tulosten mukaan voimavara-käsite oli vastaajien mielestä vaikea ymmärtää. Omien voimavarojen löytäminen on tärkeä osa yksilön voimaantumisprosessia, jotta yksilö voi edistää omaa hyvinvointiaan. Kaikilla vastaajilla on edellytykset omaan voimaantumisprosessiin, koska heillä on käytössään sosiaalisen verkoston tuki. Tällaisen havainnon on tehnyt myös Siitonen (2007) tutkiessaan voimaantumisprosessia. Jokainen vastaaja koki elämänsä mielekkääksi ja suurimmalla

osalla tulevaisuuden näkymät olivat positiiviset. Tulevaisuuteen uskomisen on linjassa Siitosen (2007) näkemyksen kanssa, koska tulevaisuuteen uskomisen tukee yksilön voimaantumista.

Fyysinen toimintakyky oli kaikilla vastaajilla hyvä tai vähintään tyydyttävä. Toimintakyvyn eri osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa. Haastatteluista emme saaneet varsinaisia tuloksia liikunnallisten osuuksien vaikutuksista haastateltavien fyysiseen toimintakykyyn. Kettusen ym. (2002) mielestä keskeisin merkitys fyysisessä toimintakyvyssä on yksilön oma tunne toimintakyvystään. Jos yksilö kokee, että hänen oma fyysinen toimintakykynsä on hyvä, on yksilöllä oikeus täysivaltaisena toimijana niin tuntea.

Sosiaalityön tukeminen yksilön elämänhallintaan koettiin haastateltavien kesken eritavalla. Sosiaalityöllä pystytään turvaamaan yksilön taloudellinen selviytyminen, joka edistää kokonaisvaltaisesti yksilön toimintakykyä. Yksi haastateltavista kertoi päässeensä kuntouttavaan työtoimintaan sosiaalityön kautta ja koki tämän tärkeäksi oman sosiaalisen toimintakykynsä takia. Onnistuneella sosiaalityöllä katkaistaan yksilön syrjäytymisuhka, joka käy ilmi niin Raunion (2009) teoriasta kuin haastattelumme tuloksesta.

Erik Allardtin (1976) mukaan yksilöt voivat erehtyä tai olla tietämättömiä omista tarpeistaan liittyen hyvinvointiin. Haastatteluidemme perusteella voimme päätellä, että yksilöt eivät välttämättä tiedä tarvitsevansa lisätietoa hyvinvoinnistaan, koska eivät tiedä mitään hyvinvointi tarkoittaa. Tämä tukee myös Allardtin teoriaa yksilön tarpeista. Tuloksissa näkyi, että jokainen haastateltava koki hyvinvoinnin olevan moniulotteinen käsite, koska vastauksista löytyi hyvinvoinnin eri osa-alueet. Haastattelujen vastaukset ovat linjassa Erik Allardtin (1976) teoriaan hyvinvoinnin moniulotteisuudesta. Haastatteluihin osallistuneet pitivät hyvinvointia itselleen tärkeänä asiana. He kokivat voivansa vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa tekemällä elämäntapamuutoksia, mutta eniten haastatteluissa nousi esille liikunnan lisääminen oman hyvinvoinnin vaikuttajana.

Vastauksista ilmeni, että kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminta oli ainut ryhmätoiminta, johon pilottiryhmäläiset osallistuivat. Työttömät eivät olleet valmiita osallis-

tumaan vapaa-ajalla järjestettäviin ryhmätoimintoihin, joka on yhtenäinen linjaus Karjalainen & Karjalainen (2012) tekemän tutkimuksen kanssa.

Ryhmäläisten vastaukset vaihtelivat, kun kysyimme, mitä he kokevat saavansa ryhmätoiminnasta. Osa ei kokenut hyötyvänsä ryhmätoiminnasta mitenkään, kun taas osa koki saavansa vertaistukea. Parhaimmillaan ryhmätoiminta tukee yksilön toimintakykyä kokonaisvaltaisesti ja antaa yksilölle paljon. Jokainen haastateltava kertoi kuitenkin saavansa ryhmätoiminnasta positiivisia kokemuksia. Vesterisen (2010) mukaan yksilö voi saada ryhmätoiminnasta vertaistukea ja itseluottamusta, jota myös haastateltavamme kertoivat saavansa.

Kysyessämme millaista virkistys- ja aktivointitoimintaa ryhmätoiminta voisi sisältää, vastaukset vaihtelivat suuresti. Vastauksista nousi yhtenäisesti esiin liikunta, esimerkiksi keilauksen muodossa. Kulttuuriin liittyvät aktiviteetit eivät saaneet kaikkien vastaajien keskuudessa kannatusta. Pienen johdattelun jälkeen vastauksista nousi esiin kuitenkin kiinnostus lähteä teatteriin ja elokuvissa käynti.

Tutkimuksen reliabelius ja validius

Tutkimusta tehtäessä yritetään välttää virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Näiden tekijöiden vuoksi tutkimuksissa yritetään arvioida tehtyjen tutkimuksien luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa voidaan käyttää useita eri mittaus- ja tutkimustapoja. Reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, kun puhutaan tutkimuksista. Usein kvalitatiivisen tutkimuksen reliabelius on heikompi kuin kvantitatiivisen tutkimuksen. (Hirsjärvi ym. 2000, 213.) Tutkimustulostemme reliabelius saattaisi kärsiä, jos tekisimme teemahaastattelut uudestaan samoilla kysymyksillä. Reliabelisuutta tekemissämme tutkimustuloksissa tukee se, että meitä oli kaksi litteroimassa tutkimustuloksia. On suurempi todennäköisyys, että tutkimustuloksemme ovat luotettavia, kun kaksi on ollut niitä tulkitsemassa. Teimme havainnon, että haastateltavat olivat motivoituneita vastaamaan kysymyksiin kunnolla ja he olivat kaikki myöntäväisiä haastatteluun.

Validius eli pätevyys on usein toinen tutkimukseen liitetty käsite. Se tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. Käytännössä saattaa tapahtua esimerkiksi niin, että haastateltava ymmärtää kysymykset eri

tavoin kuin kysymysten tekijä. Tämä aiheuttaa tuloksiin virheitä. (Hirsjärvi ym. 2000, 213.) Huomasimme itse teemahaastattelua tehdessämme, että kysymysten tulkinta riippui aina vastaajasta. Osa haastateltavistamme ymmärsi kysymyksemme samalla tavalla kuin mekin, mutta osa taas ei. Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet saamaan tutkimustuloksista mahdollisimman luotettavia käyttämällä runsaasti aikaa litteintiin.

Validiutta olemme tuoneet omissa tutkimustuloksissamme mahdollisimman tarkasti esiin kertomalla esimerkiksi haastatteluista henkilöistä ja haastattelupaikastamme. Näillä pystymme antamaan tulosten tulkitsijoille teoreettisten tulosten lisäksi käytännöntietoa ja tulosten tulkitsija hyödyntää näitä tietoja tuloksia tarkastellessaan. Tutkimustulostemme pätevyyttä saattaa heikentää myös suhteellisen pieni haastatteluotanta, joka oli viisi henkilöä. Näemme kuitenkin, että tutkimustuloksia voidaan pitää suurimmaksi osaksi pätevinä, koska haastateltavat asuivat Tuusulassa ja heillä oli kaikilla melko samankaltainen elämäntilanne. Tuloksia ei voi kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita edes Tuusulassa. Tutkimuksemme perimmäinen tarkoitus ei ollutkaan saada kaikkien kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ääntä kuuluviin, vaan saada työn tilaajalle suuntaa antavia tuloksia.

13 POHDINTA

Yhteistyömme sujui hyvin koko opinnäytetyöprosessin aikana. Olimme molemmat yhtä sitoutuneita prosessiin ja kaikki opinnäytetyön osiot on tehty yhdessä. Keskinäinen vuorovaikutuksemme on toiminut koko prosessin ajan ja molemmat ovat uskaltaneet tuoda esiin omat mielipiteensä opinnäytetyöhön liittyen. Koemme yhdessä opinnäytetyön tekemisen tuoneen mahdollisuuden laajempaan ja monipuolisempaan näkökulmien tulkintaan. Opinnäytetyömme aihe on meille molemmille mieluinen, koska haluamme molemmat suuntautua tulevaisuudessa aikuissosiaalityöhön. Yhteenvetona, olemme tyytyväisiä työskentelymme sujuvuuteen ja lopputulokseen.

Tekemässämme tutkimuksessa olisi ollut hyvä tehdä alku- ja loppuhaastattelut pilottiryhmän jäsenille, jotta olisi saatu luotettavia tuloksia ryhmätoiminnan vaikutuksesta. Rajallisen käytössä olevan ajan takia emme ehtineet tehdä ryhmäläisille loppuhaastatteluja, vaan analysoimme tutkimustuloksia pelkkien alkuhaastatteluiden perusteella. Lisäksi pohdimme haastatteluiden otannan pienuutta ja päädyimme siihen lopputulok-

seen, että tutkimustulokset antoivat meille vastaukset tutkimuskysymyksiimme, mutta ne eivät vastaa kaikkien tuusulalaisten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiin.

Koimme valitsemamme teemahaastattelun hyväksi tiedonkeruumenetelmäksi, sillä sen avulla pystyimme luomaan mahdollisimman rennon ja mukavan ilmapiirin. Kuten Hirsjärvi & Hurme (2010) toteavat, kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä saadaan parhaiten esiin haastateltavien ääni. Pyrimme toteuttamaan haastattelun mahdollisimman keskustelunomaisesti, joka onnistui mielestämme melko hyvin ensi kertaa teemahaastattelua käyttäville tutkijoille. Huomasimme muutaman kysymyksen päällekkäisyyden haastattelun aikana, mutta ne eivät kuitenkaan vaikuttaneet haastattelun kulkuun. Lisäksi totesimme muutaman kysymyksen olleen mielestämme väärän teeman alla haastattelulomakkeessa. Koemme, että saimme luotua meidän ja haastateltavien kesken luottamuksellisen ilmapiirin ja uskomme haastateltavien vastanneen rehellisesti kysymyksiimme. Luottamus meitä kohtaan ilmeni mielestämme esimerkiksi siinä, että yksi haastateltavista tiedusteli, kerrommeko hänen meille luottamuksella kertomaan asioita työtoimintakeskuksen työntekijöille.

Pilottiryhmän toimintakertojen suunnittelussa oli omat haasteensa, sillä toimintakerrat tuli toteuttaa työtoimintakeskuksen omalla erittäin pienellä budjetilla, lähes ilmaiseksi. Tämä opetti meille opinnäytetyöprosessin aikana ennen kaikkea sen, että mieluisaan ja aktivoivaan tekemiseen ei aina tarvita suuria rahasummia, jos osaa käyttää luovuutta ja hyödyntää läheltä löytyviä resursseja ja yhteistyökumppaneita. Koimme tarpeelliseksi oman mukanaolomme heti alusta lähtien, sillä se helpotti meidän haastattelukysymysten laatimista ja pääsimme kartoittamaan pilottiryhmän ohjaajan taitoja ja vahvuuksia ohjaajana.

Ryhmätoiminnan suunnittelemisesta saimme teoriaosuutemme avulla paljon uutta tietoa ryhmän ohjaajan tärkeydestä. Emme olleet kumpikaan aikaisemmin ajatelleet, kuinka paljon erilaisten ryhmien ohjaaminen vaatii ohjaajalta, kun ryhmässä on mukana esimerkiksi haastavia jäseniä. Koemme, että tämän opinnäytetyön avulla saimme paljon ammatillisia valmiuksia erilaisten ryhmien ohjaamiseen, joita pystymme hyödyntämään tulevana sosionomeina.

Olemme oppineet opinnäytetyötämme tehdessä todella paljon perintöprosessin etenemisestä silloin, kun kunta hakee perintöä omaan käyttöönsä. Aihe on ollut entuudestaan meille vieras, eikä meillä ollut juurikaan tietoa kunnan mahdollisuuksista saada perintövaroja itselleen. Näemme molemmat erittäin tärkeänä, että rahoihin täytyy olla kulttuurinen tai sosiaalinen peruste, jolloin rahat menevät hyödylliseen käyttötarkoitukseen. On hyvä, että Tuusulan kunnan saamat perintövarat käytetään juuri työttömien hyväksi, koska kuten tutkimuksemme osoitti, niin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat vähävaraisia, joten heillä ei itsellään olisi välttämättä taloudellisesti mahdollisuutta kustantaa tällaisia aktiviteetteja.

On melko epätodennäköistä, että tulemme itse kohtaamaan tulevaisuuden työelämässä laatimamme perintöprosessin kaltaista hanketta. Pohdimme, että perintöprosessikaavioiden laatiminen ei ole suoranaisesti sosionomin työtehtäviä, joten ehkä ammatillisesti emme hyötäneet tästä opinnäytetyön osiosta niin paljon kuin muista osioista. Saatamme kuitenkin olla joskus tulevaisuudessa mukana perintörahoilla toteutetussa projektissa ammattimme puolesta. Koemme, että olemme perintöprosessin kautta kehittäneet yhteiskunnallista analyysitaitoamme perehtymällä yhteiskunnallisen päätöksenteon ja ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen väliseen yhteyteen. Prosessikuvaus tulee olemaan kunnalle hyödyksi, sillä tilaajan toive oli saada selkeä kuvaus perintöprosessin etenemisestä ja byrokratian vaikutuksesta prosessin etenemiseen.

Toimintakertojen sisällön kartoittaminen oli yksi osa tutkimustamme, sillä varsinainen työttömien osallistumis- ja aktivointihanke tulee sisältämään ryhmämuotoista toimintaa. Uskomme, että saamistamme tutkimustuloksista on hyötyä Tuusulan kunnalle, kun kunta toteuttaa varsinaista hanketta tulevana vuonna 2013.

Työtä aloittaessamme meillä oli tiettyjä ennakkoaajatuksia haastateltavien näkemyksistä ryhmätoiminnan vaikuttavuuteen liittyen. Ajattelimme, että moni haastateltavista kokisi saavansa vertaistukea ryhmässä toimimisesta. Yllätykseksemme vain muutama vastaajista kertoi vertaistuen merkityksestä. Meidät yllätti myös tulevaisuuskysymys, joka ilmeni vähäisinä tulevaisuuden suunnitelmina. Eniten yllätyimme siitä, että vain yksi vastaaja mainitsi tulevaisuuden näkymäksi työllistymisen. Kuten teoriassa kerroimme, kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus on parantaa pitkään työttömänä olleiden henkilöiden edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä edistää näiden hen-

kilöiden mahdollisuuksia osallistua koulutukseen tai muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistämistä edistävään toimenpiteeseen. Pohdimme myös sitä, että onko yhteiskuntamme liian työkeskeinen ja onko työn merkitys noussut liian suureksi yksilön elämän sisällön kannalta?

Työtä tehdessä pohdimme paljon sosiaalityön merkitystä yksilön elämänhallintaan, sillä aihe herättää meissä molemmissa paljon mielipiteitä ja ajatuksia. Haastatteluiden perusteella voimme huomata sosiaalityön negatiivisen leiman olevan yhä edelleen näkyvissä. Sosiaalityö nähdään usein vain taloudellisena hyötynä ja sosiaalityön ohjaaminen koetaan usein rajoittamisena eikä tukemisena. Mielestämme suomalainen sosiaalityö on laadukasta ja sen moniulotteisuutta pitäisi tuoda enemmän julki.

Tulosten analysointi tuotti myös omat haasteensa kohderyhmän eri ikäjakauman ja työttömyyden keston suuren vaihtelevuuden vuoksi. Kaikilla haastateltavilla oli hyvin erilainen tausta ja erilaisia elämäntilanteita, jotka aiheuttivat tulosten analysoinnissa haasteita, kun otantajoukkoa ei voitu profiloida yhdeksi tietyksi ryhmäksi, esimerkiksi yli 25-vuotiaat päihdekuntoutujat. Toisaalta pohdimme myös sitä, että näillä eroavaisuuksilla saimme myös hyvin erilaista näkökulmaa tuloksiin. Tämä hajanaisuus on myös tulevan työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen kannalta hyvä asia, sillä hankkeessa mukana olevat henkilöt tulevat olemaan eri-ikäisiä ja eri taustoista, joten tilaajan on helppo toteuttaa jokaiselle jotakin.

Toteutimme opinnäytetyömme eettisiä periaatteita noudattaen. Noudatimme koko prosessin ajan henkilöiden yksityisyyden suojaa ja hävitimme ääninauhat asianmukaisesti heti ne analysoituamme. Varmistimme haastateltavien yksityisyyden suojan myös laatimallamme äänitallennesopimuksella, jonka kävimme läpi jokaisen haastateltavan kanssa yksitellen. Tällä varmistimme sen, että jokainen haastateltava suostui haastateltavaksi vapaaehtoisesti.

Koemme, että kasvoimme ammatillisesti tätä työtä tehdessämme. Teorian tunteminen on lähtökohta hyvän tutkimuksen toteuttamiseen. Ilman teorian tuntemista ei työ etene johdonmukaisesti eikä lopputulos ole paras mahdollinen. Jos nyt aloittaisimme tekemään uutta tutkimusta, lähestyisimme tutkimusprosessia eri tavalla. Litterointia tehdessämme tarkastelimme myös omia vuorovaikutustaitojamme haastattelutilanteessa. Jälkikäteen haastatteluja kuunnellessa havaitsimme, ettemme olleet niin luonnolli-

sia kuin olisimme halunneet olla, mutta tilannetta ei voi verrata normaaliin asiakastilanteeseen. Olemme huomanneet, että tämän opinnäytetyöprosessin aikana paineensietokykymme on parantunut, sillä tähän työhön on tullut useita muutoksia meistä riippumattomista syistä. Mielestämme tämä on ollut hyvä oppi meille, sillä meidän tulee tulevana sosiaalialan ammattilaisina sietää painetta ja muutoksia työelämässä.

Mielestämme paras jatkotutkimusmahdollisuus olisi toteuttaa uusi tutkimus pohjautuen meidän työhömmme. Uusi jatkotutkimus olisi hyvä toteuttaa varsinaisessa hankkeessa tehden alku- ja loppuhaastattelut käyttäen teemahaastattelua tiedonkeruumenetelmänä. Olisi mielenkiintoista nähdä, vastaisivatko varsinaisen hankkeen tulokset meidän pilottiryhmämme tuloksia.

LÄHTEET

- Aalto, A.-M. 2011. Suositus psyykkisen toimintakyvyn mittaamiseksi väestötutkimuksissa. Pdf-tiedosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2011/01/26/S007_suositus_psyykkinen_vt_110126.pdf. [Viitattu 5.11.2012].
- Aarnio, M., Häkkinen, O., Jussila, N., Järvinen, P., Maisonlahti M., Romo, S. & Sollo, A. 2003. Työttömyysturva. Helsinki: Edita.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2007. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. 1.–2. painos. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna Raamatutrukikoda: Gaudeamus.
- Hämäläinen, P. 2009. Toimeentuloturva. Helsinki: Finanssi- ja vakuutus kustannus Oy.
- Ilmonen, K., Kerminen, P. & Lindberg, E. 2011. Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:4. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-15421.pdf. [Viitattu 18.10.2012].
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Katajamäki, T. & Mäkinen, J. 2009. Kuntouttava työtoiminta ja asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan ajalta Tuusulassa. Opinnäytetyö. Diakoniamattikorkeakoulu.

Kauppinen, T., Hanhela, R., Heikkilä, P., Kasvio, A., Lehtinen, S., Lindström K., Toikkanen, J. & Tossavainen A. 2007. Työ ja terveys Suomessa 2006. Helsinki: Työterveyslaitos.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Juva: WSOY.

Kenelle työmarkkinatukea maksetaan? 2010. Kelan internetsivut. Saatavissa: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/130608102511ML?OpenDocument>. [Viitattu 5.11.2012].

Keskeisiä käsitteitä neuvontapalveluista ja kotikäynneiltä. 2012. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/neuvontapalvelut/lait/kasitteet. [Viitattu 1.11.2012].

Ketomäki, J. 2011. Elämänhallinnallisten tekijöiden yhteys ammatillisten perusopintojen negatiiviseen keskeyttämiseen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37090/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011121511806.pdf?sequence=1>.

Kettunen, R. Kähäri-Wiik, K. Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2002. 1.painos. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja – Sosiaali- ja terveysministeriö oppaita 2001:8. 2001. 2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen. 2009. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1480293>. [Viitattu 25.10.2012].

Kuntouttava työtoiminta. Työllisyysportin internetsivut. Saatavissa:

http://www.tyollisyysportti.fi/tyollisyyspalvelut/palvelukasitteet/kuntouttava_tyotoiminta/. [Viitattu 23.10.2012].

Kuntouttava työtoiminta. 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön internetsivut. Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/kuntoutus/kuntouttava_tyotoiminta. [Viitattu 23.10.2012].

Laitinen, M. & Pohjola A. 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa, Helsinki: Socca & Heikki Waris instituutti.

Luonnos rakennerahastokauden 2014–2020 valtakunnalliseksi toiminnaksi toimintalinjassa sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta (esr). 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön internetjulkaisu. Saatavissa:

http://www.tem.fi/files/34212/Sosiaalinen_osallisuus_%28STM%29.pdf. [Viitattu 23.10.2012].

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin - Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Saatavissa: <http://www.uku.fi/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf>. [Viitattu 23.11.2012].

Moisio, P., Karvonen S., Simpura, J. & Heikkilä, M. 2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.

Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. 2009. Sosiaalityö ja teoria. Juva: PS-Kustannus.

Nuorten sosiaalityö. 2012. Tuusulan kunnan perhe- ja sosiaalipalveluiden internetsivut. Saatavissa: http://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=1767. [Viitattu 10.8.2012].

Ohjaajien rooli ja työpari. Suomen kasvatus ja perheneuvonta liitto Ry:n internetsivut. Saatavissa:

<http://www.suomenkasper.fi/fi/julkinen/projektit/vetskari/ammattilaisille/ohjaajien+rooli+ja+tyopari/>. [Viitattu 25.10.2012].

Omat tulot vaikuttavat peruspäivärahaan. 2012. Kelan internetsivut. Saatavissa:

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/120202145521EH>. [Viitattu 5.11.2012].

Pennington, D.C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.

Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378.

Perintökaari 5.2.1965/40.

Perunkirjoitus ja perukirja. 2011. Verohallinnon internetsivut. Saatavissa:

<http://www.vero.fi/fi->

[FI/Henkiloasiakkaat/Perinnon_saaminen/Perunkirjoitus_ja_perukirja%2812851%29](http://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Perinnon_saaminen/Perunkirjoitus_ja_perukirja%2812851%29).

[Viitattu 3.8.2012].

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus

Rehabilitative work does not bring employment. 2011. Päivitetty 6.6.2012. Ylen internetsivut. Saatavissa:

http://yle.fi/uutiset/rehabilitative_work_does_not_bring_employment/5308003. [Viitattu 31.10.2012].

Rissanen, L. 1999. Vanhenevien ihmisten kotona selviytyminen. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514254414/isbn9514254414.pdf>.

[Viitattu 5.11.2012].

Ryhmän määrittelyä. Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen internetsivut. Saatavissa:

http://kielikompassi.jyu.fi/puheviestinta/tietomajakka/maja_viestintaryhmassa_maarittely.shtml. [Viitattu 24.10.2012].

Ryhmän suunnittelu ja perustaminen. Suomen kasvatus ja perheneuvonta liitto Ry:n internetsivut. Saatavissa:

<http://www.suomenkasper.fi/fi/julkinen/projektit/vetskari/ammattilaisille/ryhman+sunnittelu+ja+perustaminen/>. [Viitattu 25.10.2012].

Siekkinen, A. 2008. Elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla – KRIS-järjestö vapautuvien ja vapautuneiden vankien tukena. Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto.

Siitonen, J. 2007. Voimaantumisen viitekehys. Saatavissa:

<http://www.tyhjoverkosto.fi/materiaalit/seminaarit/siitonen.pdf>. [Viitattu 22.10.2012].

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaalinen kuntoutus. 2012. Tuusulan kunnan perhe- ja sosiaalipalveluiden internetsivut. Saatavissa: http://www.tuusula.fi/sivu.tmp1?sivu_id=1138. [Viitattu 10.8.2012].

Sosiaalityö. Kunnat.net internetsivut. Saatavissa:

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/sosiaalityo/Sivut/default.aspx>. [Viitattu 17.10.2012].

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015.

2012. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf. [Viitattu 7.11.2012].

Suojanen, K., Ojajärvi, J., Savolainen, H., Vainio, P. & Vanhanen, P. 2009. Opi oikeutta 2. Jyväskylä: KS Kustannus.

Särkelä, M. 2009. 122 Päihteidenkäyttö ja yhteiskunnallisen osallisuuden ongelmat.

Päihdelinkin internetsivut. Saatavissa: <http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/122-paihteidenkaytto-ja-yhteiskunnallisen-osallisuuden-ongelmat>. [Viitattu 23.10.2012].

Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön internetjulkaisu. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE-6214.pdf. [Viitattu 23.10.2012].

Testamentin laatiminen. Testamentti.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://www.testamentti.fi/testamentin-laatiminen.html>. [Viitattu 13.9.2012].

Tiedotteet: Työ. 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut. Saatavissa:
http://www.tem.fi/?89506_m=107885&s=2467. [Viitattu 23.10.2012].

Tukimuodot työllistymistä edistävän palvelun ajalta. 2011. Kelan internetsivut. Saatavissa:
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/261110145636ML?OpenDocument>.
[Viitattu 23.9.2012].

Työllisyyskatsaus. 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön internetjulkaisu. Saatavissa:
<http://www.tem.fi/files/34202/ELO12.pdf>. [Viitattu 23.10.2012].

Työllistymistä edistävät palvelut. 2011. Kelan internetsivut. Saatavissa:
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/120202105623EH?OpenDocument>.
[Viitattu 24.10.2012].

Työtoimintakeskus. 2012. Tuusulan kunnan perhe- ja sosiaalipalveluiden internetsivut. Saatavissa: http://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=1769. [Viitattu 10.8.2012].

Työttömyys – työttömyysajan tuet. 2011. Kelan esite.

Valtiolle perintönä tulleen omaisuuden hakeminen. 2012. Valtiokonttorin internetsivut. Saatavissa: <http://www.valtiokonttori.fi/public/default.aspx?nodeid=18362>. [Viitattu 2.8.2012].

Vesterinen, V. 2010. Ryhmätoiminnan opas. 1. painos. Pori: Mielenterveyden keskusliitto.

Viljakainen, T. 2007. Näkemyksiä elämänhallinnan tukemisesta koulutuksen avulla – kouluttajien ja opettajien kokemukset työskentelystä turvapaikanhakijoiden kanssa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Nina Huuhko ja Karoliina Kurppa
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Anomus

12.7.2012

Tuusulan sosiaalipalvelut
Autoasemankatu 2
04300 Tuusula

Tutkimuslupa-anomus

Olemme Nina Huuhko ja Karoliina Kurppa, sosionomiopiskelijoita Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Olemme suuntautuneet opinnoissamme sosiaaliseen kuntoutukseen ja teemme opinnäytetyötämme kesällä ja syksyllä 2012 Tuusulan kunnalle.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa Tuusulan kunnalle prosessikuvaus kunnan saaman perintörahän käyttämisestä pitkäaikaistyöttömien aktiivi- ja virkistystoimintaan. Opinnäytetyössä on myös tarkoitus selvittää ensimmäisen kohderyhmän kokemuksia aktiivi- ja virkistystoiminnasta.

Opinnäytetyössä käytämme tutkimusmenetelminä avointa haastattelua, jossa haastattelemme ensimmäisen kohderyhmän asiakkaita heidän kokemuksistaan.

Opinnäytetyömme ohjaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta Pirjo Ojala. Tilaa puolesta ohjaajanamme toimivat Tuusulan kunnasta sosiaalisen kuntoutuksen päällikkö Tarja Lehtinen ja sosiaaliohjaaja Tarja Katajamäki.

Pyydämme lupaa ensimmäisen asiakasryhmän haastattelemiseksi ja opinnäytetyömme tutkimuksen toteuttamiseksi Tuusulan kunnan työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeessa. Lisäksi tarvitsemme luvan käyttää opinnäytetyötämme varten hankkeen valmiita aineistoja, joiden pohjalta voimme tehdä prosessikuvauksen.

Ystävällisin terveisin,

Nina Huuhko

Karoliina Kurppa

Nina Huuhko & Karoliina Kurppa

Sopimus äänitallenteen nauhoituksesta ja käytöstä

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

TYÖN TARKOITUS

Opiskelemme Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosiaali-alan koulutusohjelmaa. Tavoitteenamme on valmistua joulukuussa 2012.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia kuntouttavaan työtoimintaan sisältyvän ryhmätoiminnan vaikutuksia asiakkaiden elämänhallintaan. Lisäksi tutkimme kohderyhmän mielipiteitä aktivointi- ja virkistystoiminnan mahdollisesta sisällöstä kuntouttavassa työtoiminnassa sekä kohderyhmän kokemuksia omasta hyvinvoinnista ja siihen vaikuttamisesta.

SOPIMUS ÄÄNITALLENTTEEN NAUHOITUKSESTA JA KÄYTÖSTÄ

Anomme Teiltä nyt kirjallista lupaa nauhoittaa käymämme keskustelu. Kenenkään tutkimukseen osallistuvan henkilöllisyys ei tule missään vaiheessa ilmi. Tutkimus säilyy anonyyminä koko prosessin ajan.

Annan luvan nauhoittaa äänikasetille haastattelun 8. päivänä marraskuuta 2012. Haastattelijat vastaavat äänitallenteesta, sen säilyttämisestä ja asianmukaisesta hävittämisestä. Äänitettä käytetään vain tulosten analysoimiseen, jonka jälkeen äänitallente hävitetään välittömästi.

Tämä sopimus on tehty kahtena kappaleena, joista yksi jää haastateltavalle ja yksi haastattelijoille.

Tuusulassa 8.11.2012

Haastateltava

Haastattelija

Haastattelija

TEEMAHAASTATTELUN HAASTATTELURUNKO

1 TEEMA: TAUSTATIEDOT

Sukupuoli

Ikä

Koulutustausta

Työkokemus

Työttömyyden ja kuntouttavan työtoiminnan kesto vuosissa

Kuntouttavan työtoiminnan työpäivien määrät ja tunnit viikossa

2 TEEMA: TOIMINTAKYKY

Mitkä ovat sinun omat voimavarasi?

Mistä sosiaalinen verkostosi koostuu?

Koetko elämäsi mielekkääksi? Miksi/miksi et?

Millaiseksi koet oman fyysisen toimintakykysi / Millaiseksi koet oman terveydentilasi?

Onko sinulla perussairauksia?

Oletko sosiaalitoimen asiakas? Jos kyllä, niin miten koet sosiaalityön auttavan ja tukevan sinua esimerkiksi elämänhallinnassa?

Oletko toimeentulotuen saaja?

3 TEEMA: HYVINVOINTI

Mitä hyvinvointi merkitsee sinulle?

Miten koet voitavasi vaikuttaa omaan hyvinvointiisi?

Millaiset hyvinvointiin liittyvät aktiviteetit kiinnostavat sinua? Miksi?

Millaiseksi näet oman tulevaisuutesi?

4 TEEMA: RYHMÄTOIMINTA

Miten koet ryhmätoimintaan osallistumisen auttavan omaa jaksamistasi?

Miten ryhmätoiminnan liikunnalliset osiot tukevat fyysistä toimintakykyäsi?

Miten ryhmätoiminta tukee sinua sosiaalisessa toimintakyvyssä?

Miten koet ryhmätoimintaan osallistumisen vaikuttavan kuntouttavassa työtoiminnassa jaksamiseen?

Millaiseksi näet omat vaikuttamismahdollisuutesi kuntouttavassa työtoiminnan sisältöön?

Onko ryhmässä toiminen sinulle mielekästä? Miksi on / miksi ei ole?

Oletko mukana muissa ryhmissä? Jos kyllä, niin missä?

Osallistuisitko vastaavanlaiseen ryhmätoimintaan, jos se toteutettaisiin vapaa-ajallasi?

Millainen ryhmässä toteutettava aktivointi- ja virkistystoiminta kiinnostaisi sinua?

Millaista lisätietoa kaipaisit hyvinvoinnista?

Kuinka usein tällaista ryhmätoimintaa olisi mielestäsi hyvä järjestää? Tulisiko se toteuttaa yksilö- vai ryhmämuotoisena?

VAPAA SANA!

PILOTTIRYHMÄN TOIMINTAKERTOJEN SUUNNITELMA

KE	TO	KE	TO	KE	TO
Klo 9.00: Eväiden valmistus Työtoimintakeskuksella	Klo 9.00: Kauppalistan laatiminen ja lähtö kauppaan	Klo 9.00: Työn-hakuinfo, työ-haastattelu-esimerkki	Klo 9.00: Liikun-tahetki: Kävely kirjastoon	Klo 9.00: Kaup-palistan laati-minen ja lähtö kauppaan	Klo 9.00: Joulu-kranssien valmis-taminen
Klo 9.30: Liikuntahetki: Kävely Metsäntutkimuslaitokselle	Klo 10.00: Ruuan val-mistaminen	Klo 10.00: Cv:n laatiminen	Klo 10.00: Tie-donhakuun ja Tuusula-tietoon tutustuminen	Klo 10.00: Ruuan valmistaminen	Klo 11.00: Lou-nas
Klo 11.00: Lounas	Klo 12.00: Lounas	Klo 11.30: Lou-nas	Klo 11.15: Lounas keskuskeittiöllä	Klo 12.00: Lou-nas	Klo 11.45: Aku-punktio
Klo 11.30: Liikuntahetki: Kä-vely takaisin Työtoimintakes-kukselle	Klo 13.00: Päivän lope-tus ja palautteen kerää-minen	Klo 12.15: Bingo	Klo 12.00: Taide-näyttely	Klo 13.00: Päi-vän lopetus ja palautteen ke-rääminen	Klo 12.30: Ren-toutus
Klo 12.30: Levyraati		Klo 13.00: Päi-vän lopetus ja palautteen ke-rääminen	13.00: Päivän lo-petus ja palautteen kerääminen		Klo 13.00: Päi-vän lopetus ja palautteen ke-rääminen
Klo 13.00: Päivän lopetus ja palautteen kerääminen					

Pilottiryhmän toimintakertojen suunnitelma

Olemme suunnitelleet toimintaa ryhmäläisille pienellä budjetilla mahdollisimman monipuolisesti hyödyntäen yhteistyökontakteja ja ohjaajan vahvuuksia.

- **Liikunta:** Liikunnan tiedetään edistävän ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Liikunnan avulla voidaan ehkäistä sairauksien puhkeamista ja edistetään mielenterveyttä. Yhteisellä liikuntatuokiolla voidaan nostattaa yksilön vireyttä sekä parantaa fyysistä toimintakykyä. Sosiaalisen tuen merkitys korostuu, jos liikuntaa harrastetaan ryhmissä. Liikunnattomuus aiheuttaa huonoa unenlaatua ja väsymystä.
- **Levyraati & bingo:** Levyraati ja bingo ovat hauskaa ja erilaista yhdessä tekemistä verrattuna tavallisiin kuntouttavan työtoiminnan päiviin. Nämä aktiviteetit tuovat kevyen tunnelman ja niihin on hyvä lopettaa toimintapäivät.
- **Ruoka ja talous:** Ryhmätoiminnan ruoka- ja talouskerroilla on tarkoitus, että ryhmänohjaaja ja ryhmäläiset käyvät yhdessä kaupassa ostamassa terveellisen ruuan ainekset. Kauppaan mennään kävellen, jolla edistetään myös fyysistä toimintakykyä. Näiden toimintakertojen painopiste on taloudellisudessa ja terveellisyydessä. Ryhmänohjaaja kertoo pilottiryhmäläisille terveellisestä ruokavaliosta ja kuinka terveellistä ruokaa voi valmistaa pienellä budjetilla. Ruoka valmistetaan yhdessä kaikkien ryhmäläisten kesken, jolloin jokaiselle pilottiryhmäläiselle jaetaan oma vastuualue. Taloudellinen näkökulma otetaan huomioon näillä kerroilla, koska suurin osa pilottiryhmän jäsenistä on vähävaraisia toimeentulotuen saajia.
- **Työelämään liittyvät aktiviteetit:** Pilottiryhmäläisten työelämään aktivoitumista edistetään laatimalla yhdessä omat henkilökohtaiset standartin mukaiset cv:t. Lisäksi tällä kerralla käydään läpi yleisiä asioita työnhakuun liittyen, esimerkiksi työhaastattelutilanteisiin liittyviä etikettisääntöjä.
- **Kulttuuri:** Kulttuuri on osa ihmisen yleissivistystä. Ryhmän tarkoituksena on tutustua kirjaston tarjontaan ja havaita mitä kaikkea ilmaisia palveluita kirjastosta löytyy. Ryhmäläiset pääsevät tutustumaan kirjastonhoitajan infoon ja tarkoitus on, että ryhmäläiset tulevaisuudessa osaavat hyödyntää kirjaston tarjontaa. Taidekasarmilla järjestetään ilmainen taidenäyttely, johon ryhmäläiset menevät tutustumaan nykyaiteeseen.
- **Kädentaito:** Ryhmätoiminnan on tarkoitus kehittää kädentaitoja ja osoittaa, kuinka halvoista materiaaleista voi luoda kotiin koristeita. Ryhmäläiset tekevät joulukranssit.
- **Rentoutus:** Rentoutuksella on useita positiivisia vaikutuksia psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Rentoutumisharjoitteet voivat auttaa esimerkiksi ahdistukseen, kiputiloihin ja univaikeuksiin. Rentoutumisella saadaan ihmisen stressitasoa laskemaan. Tämä on myös mukava päätös yhteiselle ryhmätoiminnalle.
- **Akupunktio:** Korva-akupunktiolla voidaan ehkäistä sairauksia, kipuja ja hoitaa nikotiiniriippuvuutta. Lisäksi akupunktiolla voidaan hoitaa levottomuutta, stressiä ja alhaista energiatasoa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa työskentelevä päihdesairaanhoitaja tulee tekemään akupunkeittiot ryhmäläisille.
- **Ohjaajan rooli** on jokaisella toimintakerralla järjestää ryhmätoiminnat ja tukea ryhmäläisiä niiden suorittamisessa.

TYÖTTÖMIEN OSALLISTUMIS- JA AKTIVOINTIHANKKEEN PROSESSIKUVAUS

- Yksityishenkilö kuollut huhtikuussa 2011, jolla ei testamenttia eikä perillisiä.
- Valtionkonttorin määräämä kuolinpesän hoitaja ilmoittaa elokuussa 2011 Tuusulan kunnalle mahdollisuudesta hakea perillisittä kuolleen henkilön perintöä kunnalle.
- Tuusulan kunnanhallitus tekee päätöksen perillisittä kuolleen henkilön omaisuuden hakemisesta maaliskuussa 2012.
- Tuusulan kunnan sosiaalipalveluiden toimihenkilöt tekevät maaliskuussa 2012 hakemuksen Valtionkonttoriin perinnön luovutuksesta kunnalle, jossa perusteena perinnön käyttäminen työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeeseen (kulttuurinen tai sosiaalinen peruste).
- Valtionkonttorin myönteinen päätös huhtikuussa 2012 Tuusulan kunnanhallitukselle kuolinpesän omaisuuden luovuttamisesta.
- Sosiaalinen kuntoutus suunnittelee työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeen käytännön toteutusta huhtikuusta 2012 lähtien.
- Lokakuussa 2012 sosiaalinen kuntoutus tiedustelee varojen saatavuutta hankkeen ensimmäiseen käyttötarkoitukseen / toimintakertaan, jolloin kunnan hallintosihteerin kautta ilmenee, että perinnön suuruus muuttuu perittävän veronpalautusten takia ja varat eivät ole vielä käytettävänä.
- Lokakuussa 2012 kunnan hallintosihteerin ilmoittaa kunnan laskentapäällikön asioineen pankissa perintövarojen siirtämiseen liittyen. Ilmenee, että pankki haluaa tarkistaa kaikki perintöön liittyvät asiakirjat ja lähettävät kyseiset asiakirjat eteenpäin pankin pääkonttoriin. Lisäksi pankki vaatii rahojen siirtämiseen liittyen valtakirjan, jonka tarkemmasta toimittamisesta lupaavat ilmoittaa myöhemmin kunnalle.

- Marraskuussa 2012 päätetään siirtää hankkeen ensimmäinen toimintakerta vuodelle 2013. Marraskuussa 2012 järjestetään pilottiryhmä liittyen tulevaan työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeeseen.
- Sosiaalinen kuntoutus jatkaa hankkeen suunnittelua ja käytännön toteutusta.
- Keväällä 2013 toteutetaan hankkeen ensimmäinen toimintakerta.

Huhtikuu 2011: Yksityishenkilön kuolema

Elokuu 2011: Valtiokonttorin kuolinpesähoitajan yhteydenotto Tuusulan kunnalle perinnön hakemiseen liittyen

Maaliskuu 2012: Tuusulan kunnanhallituksen päätös perinnön hakemisesta kunnalle työttömien osallistumis- ja aktivointihankkeeseen

Maaliskuu 2012: Sosiaalipalveluiden hakemus Valtiokonttorille omaisuuden luovuttamisesta kunnalle

Huhtikuu 2012: Valtiokonttorin myönteinen päätös Tuusulan kunnanhallitukselle kuolinpesän omaisuuden luovuttamisesta kunnalle

Huhtikuu 2012: Sosiaalinen kuntoutus suunnittelee tarkemmin hankkeen toteutusta käytännössä

Lokakuu 2012: Sosiaalisen kuntoutuksen tiedustelu varojen siirtämisestä kunnan pankkitilille hankkeen toteutusta varten, jolloin ilmenee perittävän veronpalautukset

Lokakuu 2012: Kunnan laskentapäällikkö asioi pankissa rahojen siirtämiseen liittyen, pankki vaatii valtakirjan ja selvittelee pääkonttorissa asiakirjoja

Marraskuu 2012: Hankkeen ensimmäinen toimintakerta päätetään toteuttaa vasta vuoden 2013 keväällä

Marraskuu 2012: Hankkeen ensimmäisen toimintakerran toteutuksen suunnittelua jatketaan ja järjestetään ryhmätoimintaa pilottiryhmälle

Kevät-talvi 2013: Työttömien osallistumis- ja aktivointihanke saadaan käyntiin